

Bouwhistorische verkenning

Duinstraat 21 – 23, Den Haag

Concept 27.januari.2018

COLOFON

Titel: Bouwhistorische verkenning Duinstraat 21 - 23, Den Haag

Auteur: drs. Linda Driesen – van der Male

Datum: 27 maart 2019

Kenmerk: Definitief

Opdrachtgever: Stadsherstel Den Haag en omgeving N.V.

Contactgegevens

Organisatie	Culthis adviesbureau cultuurhistorie
Contactpersoon	Linda Driesen (Auteur rapport)
Mobielnummer	06 – 247 85 589
Adres	Prinses Irenelaan 12 2252 GJ Voorschoten
Email	Linda@culthis.nl

Opdrachtgever

Organisatie	Stadsherstel Den Haag en omgeving N.V.
Contactpersoon	dhr. E. Den Breems
Telefoonnummer	070-324 85 35
Adres	Jan van Nassastraat 44 2596 BV Den Haag
Email	Denbreems@stadshersteldenhaag.nl

Fotoverantwoording: De foto's en afbeeldingen in dit rapport dateren van januari 2019 en zijn van de hand van de auteur, tenzij anders vermeldt.

Foto voorpagina: Complex Schipperstraat / Duinstraat Den Haag

INHOUDSOPGAVE

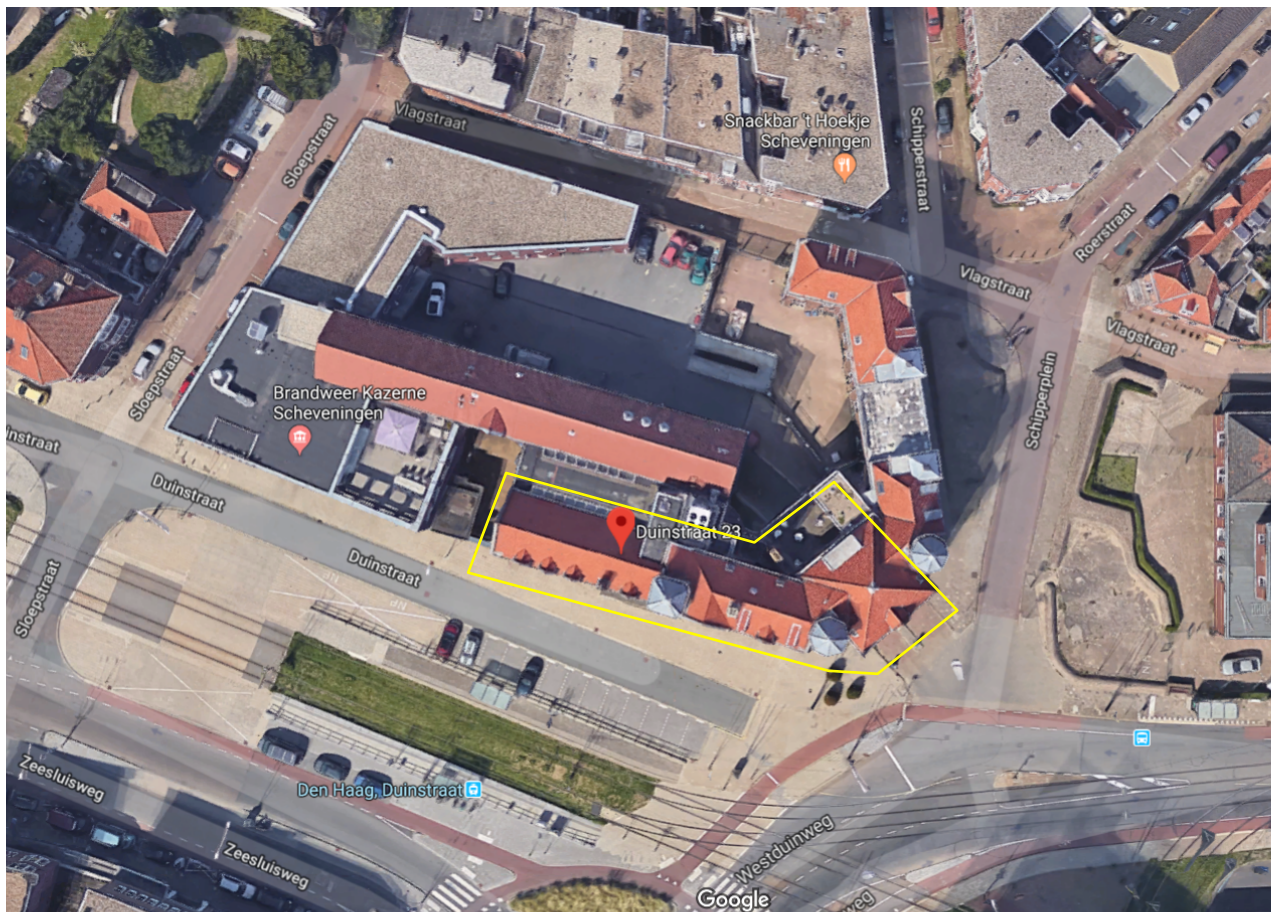
Voorwoord	4
Hoofdstuk 1 Beknopte cultuurhistorische ontwikkeling	
1.1. Beknopt ontwikkelingsbeeld van de politie in Nederland: Van gilde tot rijkspolitie	6
1.2. Huisvesting van de politie	8
HOOFDSTUK 2 STEDENBOUWKUNDIGE ONTWIKKELING PLANGEBIED.	
2.1. Locatie	9
2.2. Perceel	9
HOOFDSTUK 3 BOUWHISTORISCHE ONTWIKKELING VAN HET POLITIEBUREAU	
3.1 Exterieur gebouw	12
3.2. Interieur gebouw	23
Hoofdstuk 4 Conclusie, Waardering en advies	
4.1. Conclusie	40
4.2. Waardering	40
4.3. Advies	43
Bijlagen	
Bijlage I: Oorspronkelijke bouwtekeningen	45
Bijlage II: Redengevende omschrijving Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed	50
Bronnenoverzicht	52

VOORWOORD

Het voormalige tussen 1905 en 1909 gebouwde politiebureau annex brandweerkazerne aan de Duinstraat / Schipperplein te Scheveningen heeft tot ca. 2010 zijn oorspronkelijke functie gehouden. Eerst vertrok rond die periode de brandweer naar een andere locatie en anno 2019 heeft ook de politie een nieuw bureau betrokken. Stadsherstel Den Haag heeft in 2013 / 2014 het deel van de voormalige brandweer omgebouwd tot appartementen. Zij is nu voornemens het deel van het voormalige politiebureau met beperkte aanpassingen aan de bestaande situatie te veranderen in kantoren en appartementen. Reeds in 2013 kreeg Culthis adviesbureau cultuurhistorie opdracht de bouwhistorische waarden van bouwdeel aan het Schipperplein 2 t/m 5 in beeld te brengen. Dit onderhavige rapport heeft betrekking op de overige delen van het gebouw, namelijk het voormalige politiebureau met de daarin nog aanwezige bouwhistorisch waardevolle onderdelen.

Begrenzing onderzoeksgebied

Het voormalige politiebureau is onderdeel van een groter gebouw dat, zoals gezegd, ook de brandweer huisveste. Het betreft een poortgebouw met twee flankerende torens en twee vleugels, respectievelijk aan de Duinstraat en het Schipperplein. Dit onderzoek beslaat alleen de vleugel aan de Duinstraat en het poortgebouw (afbeelding 1). Om deze reden wordt in het onderstaande rapport ook alleen ingegaan op dit deel van het gebouw.

Afbeelding 1 Luchtfoto van de het plangebied. De gele lijn begrenst de vleugel waarop dit rapport betrekking heeft (foto GoogleMaps).

Status gebouw

Het gebouw is gewaardeerd met de status van rijksmonument en is geregistreerd onder monumentnummer 4527481 (bijlage II). De waardering die bij deze status hoort, is door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) als volgt omschreven: *Bouwblok architectuurhistorisch van belang als representatief voorbeeld van een gemeentelijk overheidsgebouw in overgangsassarchitectuur waarbij motieven uit de neostijlen, de Art Nouveau en van H.P. Berlage toegepast zijn. Typologisch is het bouwblok van betekenis als zeldzaam en goed bewaard voorbeeld van een brandweerkazerne annex politiebureau. Het vertegenwoordigt tevens een ensemblewaarde op een stedenbouwkundig belangrijk kruispunt van de Duinstraat en het Schippersplein.* Het beleid van de RCE is gericht op herbestemming van monumenten die hun functie verliezen. Binnen het transformatieproces dient aandacht te worden besteed aan de aanwezige architectuur-, bouw-, cultuurhistorische en stedenbouwkundige waarden. Deze ontwikkeling wordt getoetst aan de redengevende omschrijving en het bestaande gebouw.

Status gebied

Naast deze objectbescherming ligt het gebouw ook binnen het gemeentelijk beschermd dorpsgezicht Scheveningen-Dorp. Dit gemeentelijke beschermde dorpsgezicht is in 2003 door de gemeente vastgesteld. Binnen de waarderende omschrijving van het beschermde gezicht heeft de gemeente meerdere deelgebieden benoemd met een eigen karakteristiek. Het pand valt, hoewel aan de rand van het beschermde gezicht gelegen, binnen het gebied 'Keizerstraat en omgeving'². De waardering van dit deelgebied is gericht op de kleinschalige arbeiderswoningen, die van oudsher in dit gebied stonden. Het grootste gedeelte van het gebied is gesaneerd in de jaren '20 tot '40 van de 20e eeuw met uitzondering van de Maststraat, Sloepstraat, het zuidelijke deel van de Schipperstraat en Roerstraat. De waardering benadrukt de bebouwingkarakteristiek van de arbeiderswoningen in dit deelgebied. Hoewel de voormalige brandweerkazerne geen arbeiderswoning is en deze daarmee afwijkt van de typologische waardering sluit de schaal van de vleugels binnen de bebouwingkarakteristiek van twee a drielaagse bebouwing. Het markante poortgebouw op de kop van de straat heeft een sterke entreefunctie. De waarden van het beschermd dorpsgezicht zijn opgenomen in de bouwregels van het vigerend bestemmingplan.

¹ De status betreft het gehele complex bestaande uit de adressen Schipperplein 2, Schipperplein 3, 4, 5 en Duinstraat 21 en

² Gebied is omsloten door Wassenaarsestraat, Ankerstraat, Jurriaan Kokstraat, Prins Willemstraat, Helmstraat, Doornstraat, Duinstraat en Jacob Pronkstraat. Informatie uit de Toelichting op het beschermd dorpsgezicht Scheveningen – dorp.

HOOFDSTUK 1 BEKNOPTTE CULTUURHISTORISCHE ONTWIKKELING

1.1. Beknopt ontwikkelingsbeeld van de politie in Nederland: Van gilde tot rijkspolitie

Late Middeleeuwen tot Napoleontische tijd

Van een echte politiemacht, met een scheiding van uitvoerende en rechterlijke taken, kan in de Late Middeleeuwen nog niet gesproken worden. Toch ligt daar wel de basis voor de huidige politie. Als begindatum voor de stichting van een politiemacht, als onderdeel van de vorming van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, wordt het jaar 1581 aangehouden. Het waren de lokale schuttersgilden en baljuwschappen die vanaf dat moment voor de handhaving van de orde en de veiligheid zorgden. Zij werden ingedeeld naar het wapen dat zij droegen (een hand- of voetboog of geweer) of naar de wijk waarin zij woonden. Deze gilden en baljuwschappen hadden eigenlijk geen vastomlijnde rol of bevoegdheden. De rechtspraak wordt uitgevoerd door de schout of baljuw en schoutsdienaren. Deze twee partijen waren ook belast met het regelen van de orde en de veiligheid, zoals het opsporen van overtreeders. De schutters hadden een meer militaire rol. Zij waren er voor het ingrijpen bij opstanden of schermutselingen en hadden een rol als nachtpolitie.

In Den Haag was ook een baljuw of schout aanwezig. Dat blijkt het op 2 april 1796 vastgestelde 'Reglement op het bestuur van Den Hage en de Jurisdicte van dien'. Met dit besluit telde het stadsbestuur twintig leden. Een daarvan was de baljuw en tevens hoofdschout. Maar er waren ook zeven leden die deel uitmaakte van het 'Collegie van Crimineele en Civiele Justitie'. De politietaken waren ook benoemd in het reglement en bestonden uit het handhaven van de keuren en ordonnantiën van de stad en het invorderen van boeten, het bewaren van de openbare orde en veiligheid en het houden van toezicht op ongewenste samenscholingen. De baljuw/hoofdschout had voor de handhaving de beschikking over verschillende schouten en dienaren van de Justitie. Zeven jaar later in 1803 werd een aanpassing van het reglement gemaakt. Het gemeentebestuur telde toen nog slechts negen leden. De politietaak was geplaatst onder de Kamer van politie, dat onder drie raadsleden viel. De taakuitvoering lag bij de hoofdschout die voor vijf jaar werd aangesteld en daarna herkiesbaar was.³

Deze manier van ordehandhaving bleef bestaan tot aan de Napoleontische tijd. Wanneer Napoleon in 1810 ons land inlijft bij het Franse keizerrijk, maakt hij een begin met het oprichten van een politiemacht naar Frans voorbeeld. Er komt een algemene (landelijke) politie, die zorgt voor de staatsveiligheid. De gemeentepolitie in de steden is verantwoordelijk voor de lokale veiligheid, maar wordt wel door Napoleon benoemd. In de dorpen op het platteland is het de veldwachter die de verantwoording draagt voor de orde en veiligheid. Voor Den Haag betekent dit dat er in 1811 door de Franse keizer een directeur van politie wordt benoemd. Zodra Nederland weer onafhankelijk is geworden, neemt Koning Willem I deze taak op zich. Er verandert in principe weinig aan het systeem dat Napoleon heeft geïntroduceerd. De koning is ook verantwoordelijk voor het vaststellen van de instructie en bevoegdheden van de politiedirecteuren en drie aan hem ondergeschikte commissarissen en vele personeelsleden. Vanaf 1850 hadden de drie commissarissen van Den Haag alle een eigen specifieke functie. Voor Scheveningen was een speciale commissaris aangesteld. Het stadsdeel had een eigen politiebureau.⁴

Het koninkrijk der Nederlanden

De komst van de Gemeentewet uit 1851 wijst een duidelijke verantwoordelijke aan voor de politiezorg en daarmee werd gelijk uniformering van de politie nagestreefd. De koning was verantwoordelijk voor de benoeming van commissarissen en het bepalen van de taken. De burgemeester kon aangeven of er ook gemeentelijke verordeningen moesten worden nageleefd. De gemeentelijke politiezorg werd gesplitst in een gemeentepolitie met bijzondere bevoegdheden, die werden beperkt tot de plaatselijke verordeningen binnen de gemeente en een rijkspolitie die in 1852

³ HGA 0432-01, inleiding bij het archief van de gemeentepolitie 1.2.1. De politie in de periode 1796 - 1851

⁴ idem noot 3

was ontstaan na het nemen van het Rijkspolitiebesluit. De rijkspolitie bestond overwegend uit de in 1814 door Koning Willem I opgerichte Koninklijke Marechaussee, maar werd aangevuld met het nieuw opgerichte Korps Rijksveldwacht om de openbare orde op het platteland te bewaken. Er bestaat dan een grote politiemacht met veel verschillende afdelingen, want naast de koninklijke marechaussee en het korps rijksveldwacht zijn er ook nog een gemeentepolitie, politietroepen en de gemeenteveldwacht. Met name deze laatste leidde een armoedig bestaan. De kleine gemeenten waren zelf verantwoordelijk voor het salaris van deze veldwachters. En gemeenten waren daarbij vaak erg gierig. In sommige gemeentehuizen stond zelfs een collecte voor de veldwachter om het salaris aan te vullen tot een waardig bedrag.

20^e eeuw

Tot aan de Tweede Wereldoorlog veranderd er weinig aan de indeling van de politie in Nederland. In Den Haag zijn er gedurende de eerste decennia van de 20^e eeuw een commissariaat en enkele posthuizen. In 1903 leidde een grote reorganisatie bij de politie tot een verdubbeling van het aantal personeelsleden. Mogelijk was dit ook de aanleiding voor het bouwen van het nieuwe politie bureau annex brandweerkazerne aan de Duinstraat / het Schipperplein als vervanging van het politiebureau in de Keizerstraat.⁵

Gedurende WOII komt er een 'Reichskommissar für die Niederlande', die na de oorlog weer wordt ontbonden. Om de openbare orde na de oorlog te herstellen, wordt eind 1945 besloten tot het oprichten van een nieuwe politieorganisatie. Daarin is nog maar een splitsing tussen twee typen politie: het korps rijkspolitie en in sommige gemeenten ook een gemeentepolitie. Deze indeling is 49 jaar later aangepast. Er kwamen naast de Koninklijke marechaussee 25 regionale politiekorpsen, die autonoom van elkaar werkten en een Korps Landelijke politiediensten. Het autonome karakter van alle verschillende diensten is sinds 2013 veranderd in een centrale dienst, die is ondergebracht in tien regionale teams. Alleen de koninklijke marechaussee blijft een aparte dienst.

Afbeelding 2 Zicht vanaf de Duinstraat op de vleugel van het politiebureau, december 1963 (HGA, Dienst van wederopbouw en de stadsontwikkeling, nr. 00121963)

⁵ HGA 0432-01, inleiding bij het archief van de gemeentepolitie 1.2.2. De politie in de periode 1851 - 1939

Afbeelding 3 Voormalige politiebureau te Schiedam (RCE, G.J. Dukker 1965)

1.2. Huisvesting van de politie

Uit literatuuronderzoek blijkt dat er geen categorisch onderzoek is gedaan naar de architectonische verscheidenheid van politiebureaus. Uit aantekeningen van specifieke gemeenten, zoals bijvoorbeeld Nijmegen, blijkt dat het 'bureau' vaak onderdeel uitmaakte van het huis van de commissaris. Een cel of cachot was te vinden in het stadhuis of er waren tuchthuizen waar mensen konden worden opgesloten.

Er zijn verschillende historische politiebureaus bekend die uit de 19^e eeuw dateren, zoals de politiebureaus van Schiedam, Amsterdam, Haarlem, Leeuwarden en andere steden. Naarmate de politiezorg meer gereguleerd werd, zal er ook steeds meer ruimte nodig zijn geweest voor het huisvesten van de commissaris en zijn medewerkers. De genoemde voorbeelden hebben aan het exterieur niet één specifiek kenmerk waaraan de functie herkennen. Het betreft eigenlijk allemaal grote, monumentale gebouwen in diverse op dat moment heersende bouwstijlen. De aan functie gerelateerde bouwelementen zullen vooral te vinden zijn geweest in het interieur, zoals de aanwezigheid van cellen. Hierdoor is het lastig om de uiterlijke verschijningsvorm van het onderhavige gebouw als specifiek voor politiebureaus aan te duiden. Dit geldt namelijk alleen voor de monumentaliteit van het gebouw, zowel aan het ex- als interieur.

HOOFDSTUK 2 STEDENBOUWKUNDIGE ONTWIKKELING PLANGEBIED.

2.1. Locatie

De kaartbeelden van de gemeente Den Haag en Scheveningen laten zien dat het gebied ten zuiden van het Scheveningen-dorp nog tot begin 20^e eeuw voornamelijk uit duin bestond (afbeelding 4). Het gebied behoorde toe aan de Groothertogin van Saxe-Weimar⁶. De havens zoals deze nu ten zuiden van de Duinstraat liggen, zijn op dat moment in de tijd nog niet gerealiseerd. De binnenhaven was gelegen aan de Havenstraat te Scheveningen.

Op de kaart van 1890 (afb. 5) is een voortgang in de ontwikkeling zichtbaar. De Duinstraat en de Westduinweg zijn dan aangelegd. Hierdoor ontstaat de nog steeds herkenbare stedenbouwkundige ronde vorm aan de zuidzijde van Scheveningen - dorp. Op deze kaart is ook zichtbaar dat in de Keizerstraat, het centrum van Scheveningen, zowel een brandweerpost als een politiebureau was gevestigd. Beide functies hadden eigen huisvesting binnen het dorp.

Het duurt nog tot in de 20^e eeuw voor het wijkje van de Vlagstraat, Maststraat en Sloepstraat wordt ingevuld met bebouwing. De kaart van ca. 1900 en de kaart van 1906 (afb. 6 en 7) laten de geleidelijke groei van de buurt ten noorden van de Duinstraat zien. Langzaam ontstaat er een stratenstructuur en bebouwing in de vorm van arbeiderswoningen. Op een kaartbeeld uit 1915 is dan voor de eerste keer ook het politiebureau en de brandweerkazerne aan de Duinstraat zichtbaar (afb. 8). Het staat dan nog relatief eenzaam aan de rand van Scheveningen. De (eerste) Nieuwe Binnenhaven is op dit kaartbeeld ook aanwezig (oplevering 1904). Het duurt nog tot in jaren '30 van de 20^e eeuw alvorens ook de Tweede Binnenhaven wordt gerealiseerd en de wijk rondom de Duinstraat/Schipperplein compleet is bebouwd. Opvallend is dat het Lindoduin nog lange tijd als onbebouwd duin aanwezig is (afb. 9).

Eind 1941 besluit het Duitse opperbevel tot de aanleg van de Atlantikwall langs de Europese Westkust. De aanleg van deze verdedigingslinie vond in de jaren 1942 - 1945 plaats. Het doel was, mocht het tot een tweefrontenoorlog komen, de geallieerden aan de kust te verslaan. Bij de opzet van de Atlantikwall lag de nadruk aanvankelijk op strategisch belangrijke plaatsen (zoals havens en zeegaten). Ook Den Haag en Scheveningen werden als potentieel interessant doelwit voor een invasie of 'raid' gezien vanwege de functie als kustplaats en bestuurlijk centrum. Aan Den Haag en Scheveningen werd de op één na hoogste status verbonden ("Stützpunktgruppe"). Het geheel van verdedigingswerken, dat een groot deel van het Haagse en een klein deel van het Wassenaars grondgebied besloeg, kreeg de benaming "Stützpunktgruppe Scheveningen" mee.

Onder het Schipperplein werd een telefoonschakelstation aangelegd. Het maakte onderdeel uit van een bataljonscommandopost op en in de omgeving van het Lindoduin⁷.

In de decennia daarna veranderde het gebied rondom de Duinstraat slechts mondjesmaat. De stedenbouwkundige setting en de inrichting is grotendeels gelijk gebleven aan de situatie van het begin van de 20^e eeuw. De uitbreiding van de bebouwing rondom de Duinstraat / Schipperplein werd vooral gerealiseerd ten zuiden en ten oosten van de Duinstraat en de Westduinweg.

2.2. Perceel

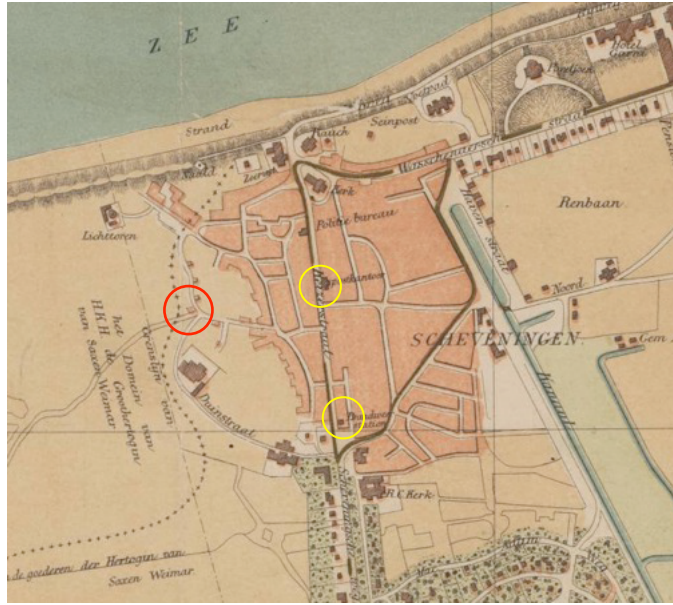
Het gebouw is gebouwd op een zeer geaccidenteerd duingebied. Hoewel het grootste deel van het duin ten behoeve van de bouw van de wijk en het politiebureau annex brandweerkazerne is afgegraven, is er nog steeds een hoogteverschil waarneembaar. Zowel de gevelindelingen van het gebouw als in de niveaueverschillen van het interieur laat zich dit op perceelsniveau lezen. De ligging op de kop van de kruising Duinstraat / Schipperplein / Westduinweg zorgt voor een zeer prominente ligging aan de rand van de wijk Oud Scheveningen. De architectuur speelt hier met het poortgebouw op in.

⁶ Prinses Wilhelmina Maria Sophia Louisa (1824-1897), dochter van koning Willem II en koningin Anna Paulowna, sinds 1842 groothertogin van Saxe-Weimar-Eisenach door haar huwelijk met Karel Alexander Augustus Jan groothertog van Saxe-Weimar-Eisenach (1818-1901).

⁷ Omschrijving van de bunker behorende bij de redengevende omschrijving van het monument. Bron: gemeente Den Haag.

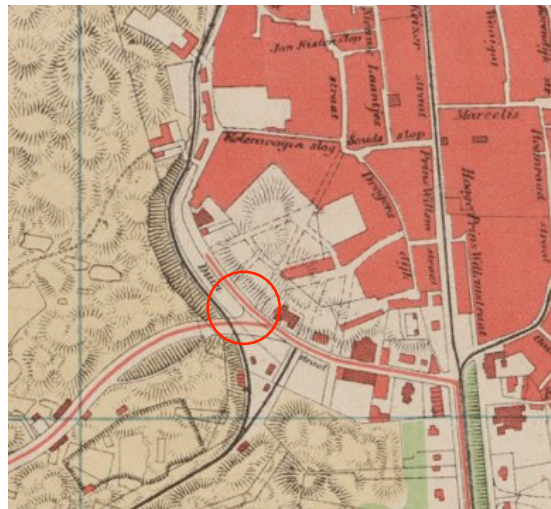
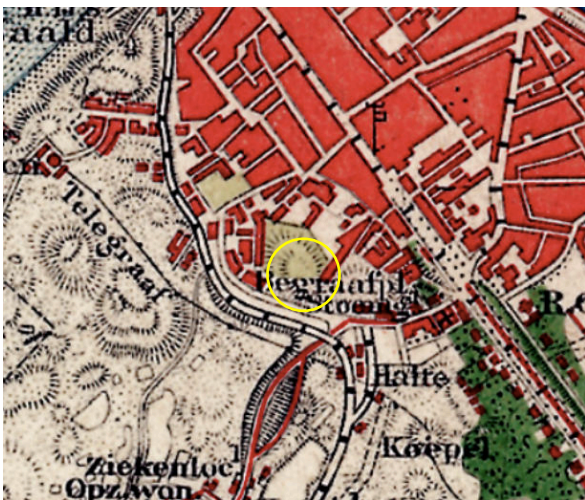
Afbeelding 4 (boven links) Detail uit de toeristische kaart Den Haag en Scheveningen, ca. 1870 (Gemeentearchief Den Haag, nummer Z. Gr. 0028)

Afbeelding 5 (boven rechts) Detail uit de kaart 'nieuw plan van 's-Gravenhage, ca. 1890. De gele cirkels geven de positie aan van het politiebureau (bovenste cirkel) en de brandweerkazerne. De rode cirkel geeft de locatie aan van het in 1905 en 1909 gebouwde politiebureau annex brandweerkazerne (gemeentearchief Den Haag, nummer Z. gr. 0034)

Afbeelding 6 (onder links) Detail van de topografische kaart s-Gravenhage en Scheveningen, ca. 1900. Het plangebied ligt binnen de gele cirkel (topotijdreis.nl)

Afbeelding 7 (onder rechts) Plattegrond van 's-Gravenhage en Scheveningen, 1906. Het plangebied ligt binnen de rode cirkel (gemeentearchief Den Haag, nummer, z.gr. 0061)

Afbeelding 8 (Boven links) Detail van de topografische kaart s-Gravenhage en Scheveningen, ca. 1915. Het plangebied ligt binnen de gele cirkel (topotijdreis.nl)

Afbeelding 9 (Boven rechts) Duinstraat met stoomtram ter hoogte van het Schipperplein, ca.1925 (gemeentearchief Den Haag, identificatienummer 0.17778)

HOOFDSTUK 3 BOUWHISTORISCHE ONTWIKKELING VAN HET POLITIEBUREAU.

3.1 Exterieur gebouw

3.1.1. Exterieur bestaand

Het gebouw, waarin het politiebureau annex brandweerkazerne was gehuisvest, werd in 1905-1909 gebouwd naar ontwerp van de Haagse gemeentearchitect A.A. Schadee (1862-1937)⁸ gebouwd. Het werd ontworpen in een destijds gangbare bouwstijl, die ook voor deze architect kenmerkend was. Deze bouwstijl is men later overgangsarchitectuur gaan noemen, omdat de stijl de overgang markeert tussen de oude neostijlen en de nieuwe moderne architectuur. In de gevel zijn stijlenmerken van de Art Nouveau, verschillende neostijlen en Berlagiaanse motieven terug te vinden.

Algemene kenmerken exterieur (afbeelding 10 t/m 15)

Het poortgebouw is opgebouwd uit drie bouwlagen deels onder een schilddak en deels onder een samengesteld dak. De vleugel van het politiebureau is deels twee en deels drie bouwlagen hoog en is gedekt door een zadeldak. De dakschilden zijn belegd met rode kruispannen. De gevels zijn opgetrokken in een roodbruine baksteen in kruisverband boven een uitgemetselde en met natuurstenen banden afgedekte plintzone (trasraam). Op constructief belangrijke plaatsen zijn natuurstenen onderdelen toegevoegd, zoals vensterlateien, waterlijsten en -spuwers, neg- en hoekblokken, alsmede omlijstingen van dakkapellen en puntgevels. Binnen de gevelindeling is een zekere hiërarchie aangebracht in de kozijnen. Op sommige plaatsen wijkt het ontwerp hiervan af. Deze worden benoemd bij de beschrijving van de specifieke kenmerken van een gevel. Het uitgangspunt is dat de kozijnen op de eerste bouwlaag zijn uitgevoerd als staande, houten rondboogkozijnen met een zes- of negenruits roedenverdeling. De kozijnen op de bovenste bouwlaag (tweede respectievelijk derde) hebben altijd een rechte bovendorpel en zijn voorzien van een drie- of zesruits roedenverdeling. Op plaatsen waar er drie bouwlagen zijn, zijn op de tussenliggende bouwlaag houten getoogde kozijnen in de gevel te vinden. Deze zijn ook voorzien van zes- of negenruits schuiframen. Ongeacht de bouwlaag zijn de kozijnen op de hoogste bouwlaag en op kapniveau uitgevoerd met een natuurstenen latei. De kozijnen daaronder hebben alle een strekkenlaag van oranje- of roodverblendsteen. De dakkapellen in de kap zijn grotendeels uitgevoerd als Vlaamse gevels en topgevels. In het dakvlak zelf komen dakkapellen met een lessenaarsdak voor. Zowel het poortgebouw als de drielaagse vleugel aan de Duinstraat worden geflankeerd door torens.

Specifieke kenmerken gevel poortgebouw (afbeelding 14 t/m 20)

De gevel van het poortgebouw heeft een zuiver symmetrische opbouw met een door twee torens geflankeerde bouwmassa. Op de eerste bouwlaag zijn twee grote poortopeningen aanwezig, die toegang geven tot het binnenterrein. In de huidige situatie zijn deze poorten afgesloten met moderne, transparante hekwerken. Oorspronkelijk werden de poorten afgesloten door middel van beweegbare houten paneeldeuren. De openingen zijn uitgevoerd met een getoogde strekkenlaag in oranje- of roodverblendsteen, die langs de zijkanten van de openingen doorlopen. De aanzet- en negstenen zijn uitgevoerd in natuursteen. Tussen de poorten is een uitgemetselde pijler aanwezig met een afgeschuinde natuurstenen afdekplaat. De negstenen van de poorten zijn als speklagen over de pijler doorgetrokken. Vanaf de natuurstenen aanzetstenen lopen horizontale banden over de gevel in oranje- of roodverblendsteen afgewisseld met grijze baksteenformaat natuurstenen.

⁸ De architect Adam Schadee (1862-1937) heeft een fundamentele bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van Den Haag. Hij ontwierp meer dan 200 kleine en grote gebouwen. Belangrijk daarbij is dat hij als medewerker van Gemeentewerken Den Haag werkte en dus nauw betrokken was bij de ontwikkeling van bouwwerken voor de gemeenschap. Hij startte zijn carrière bij Den Haag in 1891 als bouwkundige en vanaf 1905 werd hij hoofd van de ontwerpafdeling. Tijdens zijn dienstverband kwamen innovatieve complexen als de electriciteitsfabriek, de tweede gemeente gasfabriek en het gemeentelijk openbaar slachthuis tot stand, maar hij hield zich ook bezig met het ontwerpen van tramremises, schoolgebouwen, badhuizen, straatmeubilair en kantoren voor de diverse gemeentelijke diensten. De hand van de architect is duidelijk herkenbaar bij vergelijking van het onderhavige pand met de bovengenoemde panden.

De eerste en tweede bouwlaag worden van elkaar gescheiden door een natuurstenen waterlijst. Deze is om een cartouche heen gevouwen, die nu is gevuld met een witte beplating. Volgens de bouwtekening stond hier oorspronkelijk de tekst 'brandweer'. Of deze tekst ook daadwerkelijk ooit is geplaatst, is niet zeker. Op de foto 9 de tekst ook afwezig lijkt te zijn.

De tweede bouwlaag wordt geleed door zes houten, geprofileerde rondboogkozijnen met een zesruits roedenverdeling. De zojuist genoemde waterlijst dient tevens als waterdorpel van deze kozijnen. Een gemetselde penant die tussen alle kozijnen staat, verbindt de zes kozijnen met elkaar. Hierdoor hebben de natuurstenen aanzetstenen een functie voor twee kozijnen. De strekse bogen boven de kozijnen zijn uitgevoerd in oranje-rode verblendsteen. Er is tevens een natuurstenen sluitsteen aanwezig boven elk kozijn.

De derde bouwlaag is ook voorzien van zes door een gemetselde penant gekoppelde kozijnen met een zesruits roedenverdeling. Deze worden aan de bovenzijde begrensd door een rechte, geprofileerde natuurstenen latei. Onder de natuurstenen waterdorpel zijn ter plaatse van de naden kleine natuurstenen spuwers aangebracht voor het afvoeren van water dat eventueel door de naden heen sijpelt.

De zolderverdieping is slechts gedeeltelijk in de kap gelegen. Onder de dakvoet is nog een mezzanine aanwezig, die ligt ingeklemd tussen een natuurstenen waterlijst (waaronder spuwers zijn aangebracht) en de natuurstenen dakrand. In dit gevelvlak zijn twee kleine liggende ramen gepositioneerd. Deze staan symmetrisch geplaatst ten opzichte van de centraal in de gevel gelegen Vlaamse gevel. Dit opgemetselde geveldeel is voorzien van hoekkettingen. Het daglicht in de kapverdieping wordt geregeld door de aanwezigheid van twee staande houten kozijnen met een tweeruitsroede verdeling. Een gemetselde penant tussen de kozijnen geeft het aanzicht van een gekoppeld kozijn. De natuurstenen latei loopt over de beide kozijnen door. Zowel op de hoeken als op de punt van de topgevel staat een vierkante natuurstenen piron. De bovenhoeken van het poortgebouw zijn voorzien van een toppilaster op een geprofileerde natuurstenen console en ze zijn bekroond met een natuurstenen vlam. Deze staat symbool voor de functie van het gebouw als brandweerkazerne.

Het flankerende hoektorens zijn tot aan de zolderverdieping rond. Daarna is de topgeleding veelhoekig uitgevoerd. Dit deel verjongt boven een dubbel fries met natuurstenen lijstwerk en tandlijst. De toren wordt bekroond door een uitkragende gemetselde sierlijst, waarin onder andere het muizentandmotief en natuurstenen elementen zijn opgenomen. Het dak is gedekt met zinken leien (losanges) en bekroond met korte spitsen. De traptorens bevatten boven de plintzone zes

Afbeelding 10 Aanzicht poortgebouw.

Afbeelding 11 (Geheel boven) Aanzicht gehele gevel Duinstraat 21 – 23.
Afbeelding 12 (Boven) Aanzicht tweelaags bouwdeel vleugel Duinstraat
Afbeelding 13 (Onder) Aanzicht drielaags bouwdeel gevel Duinstraat

Afbeelding 16 (helemaal boven) tweede en derde bouwlaag poortgebouw

Afbeelding 17 (linksboven) Vlaamse gevel kapverdieping

Afbeelding 18 (rechtsboven) Met vlam bekrone topilaster

Afbeelding 19 (links) traptoren aan de zijde van de Duinstraat

Afbeelding 20 (rechts) Entreegebouwtje van de conciërgewoning

staande, houten kozijnen met vaste delen, die door hun positie in de gevel het verloop van de trap aangeven. In het bovenste veelhoekige deel van de toren is per gevelvlak een staand, houten kozijn opgenomen met een vast of valraam. Er is één horizontale roede in aangebracht.

Op de eerste bouwlaag van de traptoren aan de zijde van de Duinstraat is een klein tussenlid onder een schilddak met rode losanges opgenomen met daarin een entree met bovenlicht, dat dienst deed als entree voor de conciërge. Dit entreegebouwtje is fraai geornamenteerd met natuurstenen lijstwerk en een uitkragende dubbele muizentand onder de geprofileerde houten gootlijst. De entreedeur betreft een latere vervanging.

Specifieke kenmerken gevel Duinstraat (afbeelding 21 t/m 28)

De gevel aan de Duinstraat is grofweg in twee delen op te knippen. De rechtertravee is drie bouwlagen hoog en de linkertravee slechts twee. Beide hebben een schilddak.

Het rechterbouwdeel, dat grenst aan het poortgebouw, heeft in totaal zes asymmetrische traveeën. Van rechts naar links bevinden zich over de drie bouwlagen steeds vijf kozijnen. Afhankelijk van de bouwlaag uitgevoerd als rondboog- of getoogde kozijnen of kozijnen met een rechte bovendorpel. De meest linkertravee is verbijzonderd en opgemetseld met een vierkante toren met afgeschuinde hoeken. Op de eerste bouwlaag van deze travee bevindt zich de hoofdentree. Deze bestaat uit een rondboogkozijn met een entreedeur en boven- en zijlichten. Zowel de deur als de zijlichten zijn van later datum. Rondom de entree is een zeer fraaie ornamentiek in natuursteen aangebracht. Deze bestaat uit een omlijsting die, met een klimmende lijn, boven het bovenlicht samenkomt in een art nouveau-achtige ornament met drie bloemen. Boven de entree kraagt alleen deze travee op een natuurstenen lijst uit. De uitkraging loopt ter plaatse van de derde bouwlaag door over de volle breedte van dit bouwdeel (bovenlangs de kozijnen), om vervolgens langs de rechterzijde het kozijn van de eerste travee tot aan het vloerniveau van de derde bouwlaag naar beneden te zakken. Langs de onderzijde van de gehele uitkraging is een natuurstenen lijst aanwezig.

Boven de entree is een smal staand, kozijn aanwezig met een rechte bovendorpel, een tweeruits bovenlicht en een stolpstel. Zowel de latei als de waterdorpel zijn in natuursteen uitgevoerd. Net onder de waterdorpel en aan weerszijden van het kozijn zijn gedraaide ijzeren beugels aangebracht ten behoeve van een vlaggenmast. De derde bouwlaag is voorzien van een gelijksoortig kozijn als op de tweede bouwlaag. Deze is alleen voorzien van een (modern) schuifraam. De latei van dit raam gaat over in een polychroom reliëf van de Haagse ooievaar. Het kunstwerk is omlijst met een natuurstenen lijstwerk dat aan de bovenzijde wordt gesloten door een sierlijk ornament met een plantmotief.

In de toren bevindt zich aan iedere zijde twee staande houten kozijn met een raam. Deze zijn door middel van een gemetselde penant gekoppeld en hebben net als veel andere kozijnen in het gebouw een gezamenlijke natuurstenen latei en waterdorpel. De hoeken van de toren zijn uitgevoerd in rood metselwerk. Onder het tentdak bevindt zich een natuurstenen fries en uitkragend metselwerk. De houten geprofileerde gootlijst wordt gedragen door natuurstenen gootklossen.

Direct aan de rechterzijde van de toren is een topgeveltje aanwezig met een vergelijkbaar kozijn als in de toren te vinden is. Deze wordt geflankeerd door twee crèmewit geschilderde, vierkante keramische tegels met een bloemmotief. De top van de gevel is versierd natuursteen lijstwerk en blokken en is voorzien van een metselwerkmozaïek. Het zadeldak achter de topgevel biedt plaats aan een gemetselde schoorsteen. Iets verder rechts van deze topgevel is een Vlaams geveltje opgemetseld. Deze is qua uitvoering gelijk aan de Vlaamse gevel van het poortgebouw. In het dakvlak zijn verder twee dakkapellen met een draaiend raam aanwezig. Beide hebben een lessenaarsdak en staan in de dakvoet.

Afbeelding 14 (Boven) Gevelaanzicht poortgebouw
Afbeelding 15 (Onder) Inrijpoorten poortgebouw

Het tweelaagse geveldeel aan de Duinstraat heeft een asymmetrische opbouw en bestaat uit drie traveeën. De hoogte van de plintzone verspringt hier twee maal. Meest links in dit geveldeel bevinden zich op de eerste bouwlaag twee rondboogkozijnen met een negenruits roedeverdeling. De tweede bouwlaag wordt gekenmerkt door vier houten kozijnen met een drieruits roedeverdeling. De kozijnen worden van elkaar gescheiden door een gemetselde penant en boven de kozijnen langs loopt één doorlopende natuurstenen dorpel. Direct daarboven loopt een waterlijst die over de gehele breedte van dit geveldeel doorloopt. De gevel wordt beëindigd door een Vlaamse gevel, zoals deze ter plaatse van het poortgebouw is omschreven.

Links van dit omschreven deel is ruimte in de gevel gereserveerd voor een rookkanaal, dat vanaf de vloer van de tweede bouwlaag omhoog loopt en boven het dak uitrijst. Het wordt gedragen door enkele geprofileerde natuurstenen consoles en is versierd met twee verticaal lopende overhoekse baksteekbanden. De natuurstenen dakrand is op sierlijke, klimmende wijze om het rookkanaal heen gevouwen. Boven deze lijst verjongt het rookkanaal en is deze aan alle zijden versierd met twee boven elkaar geplaatste metselwerkkransen van lichtgele verblendsteen.

De laatste travee (meest links) is op de eerste bouwlaag voorzien van drie grote rondboogkozijnen. De buitenste zijn voorzien van een negenruits roedenverdeling en de middelste heeft een vijftienruits roedeverdeling en is ook niet groter dan de buitenste twee. De tweede bouwlaag heeft een geleding met drie sets van drie staande houten kozijnen met een tweeruits roedeverdeling. Het middelste kozijn is breder uitgevoerd dan de buitenste twee. De kozijnen worden met elkaar verbonden door middel van een gemetselde penant en een doorlopende natuurstenen latei. In de kapverdieping zijn drie Vlaamse gevels opgemetseld, die overeenkomen met de eerdere omschrijving. Ze wijken echter af op het punt van het kozijn. Hier betreft het één houten verticaal kozijn met een tweeruits roedeverdeling. De waterdorpel van het kozijn rust op de latei van het middelste kozijn van de kozijnensets op de tweede bouwlaag. Aan weerszijden van en tussen de Vlaamse gevels zijn onder de dakrand natuurstenen waterspuwers aangebracht. Deze zijn voorzien van een hemelwaterafvoer.

Specifieke kenmerken binnenterrein Duinstraat (foto 29 en 30)

Deze topgevel is op de eerste bouwlaag tegenwoordig voorzien van een met metselwerk dichtgezet rondboograam en drie gevelopeningen van glazen bouwstenen in een nieuw opgemetseld geveldeel. De tweede bouwlaag is nog authentiek. Hier bevindt zich een groot samengesteld kozijn. Het bestaat uit vijf houten kozijnen met een tweeruits roedeverdeling daarboven nog eens drie houten kozijnen met een tweeruits verdeling. De kozijnen zijn aan elkaar gekoppeld door gemetselde penanten. De waterdorpels van de bovenste drie kozijnen maken onderdeel uit van de natuurstenen latei van de vijf kozijnen daaronder. Boven het kozijn is een ontlastingsboog van oranje- of roodverblendsteen aangebracht. De geveltop is verfraaid met een metselwerkmozaïek van crèmewitte verblendsteen. Ter linkerzijde van deze gevel was een eenlaags uitbouw aanwezig. Tegenwoordig is deze tweelaags. Op de eerste bouwlaag is nu een moderne pui met deur binnen de gevelopening geplaatst. Deze heeft zij- en bovenlichten. Daarnaast is een raam dichtgemetseld. Aan de strekse bogen is nog te zien dat dit originele gevelopeningen zijn.

De overige geveldelen aan de binnenplaats zijn van recente datum (ca. 2005) en worden niet beschreven in dit rapport.

Afbeelding 21 (helemaal boven) Drielaagse geveldeel
Duinstraat

Afbeelding 22 (boven) Detail entree

Afbeelding 23 (links) Entreepartij Duinstraat

Afbeelding 24 (rechtsboven) Detail van de Haagse ooievaar

Afbeelding 25 (linksboven) Detail van de keramische tegel met bloemmotief

Afbeelding 26 (boven) Derde bouwlaag en kapverdieping Duinstraat

Afbeelding 27 (linksonder) Tweelaagse bouwdeel aan de Duinstraat

Afbeelding 28 (rechtsonder) Rookkanaal in de gevel van de Duinstraat

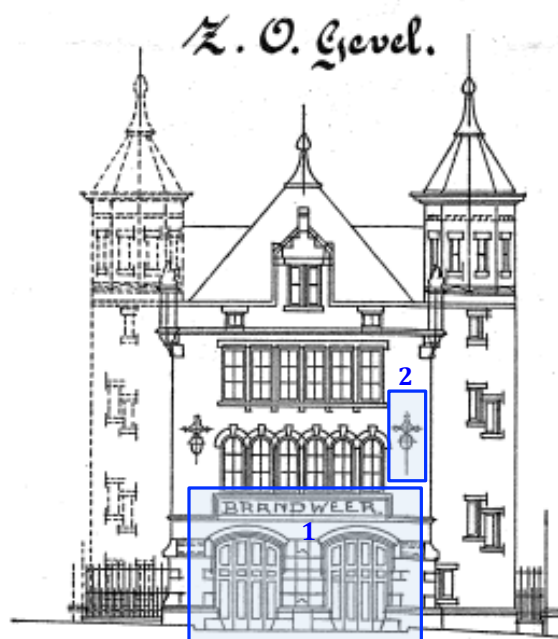

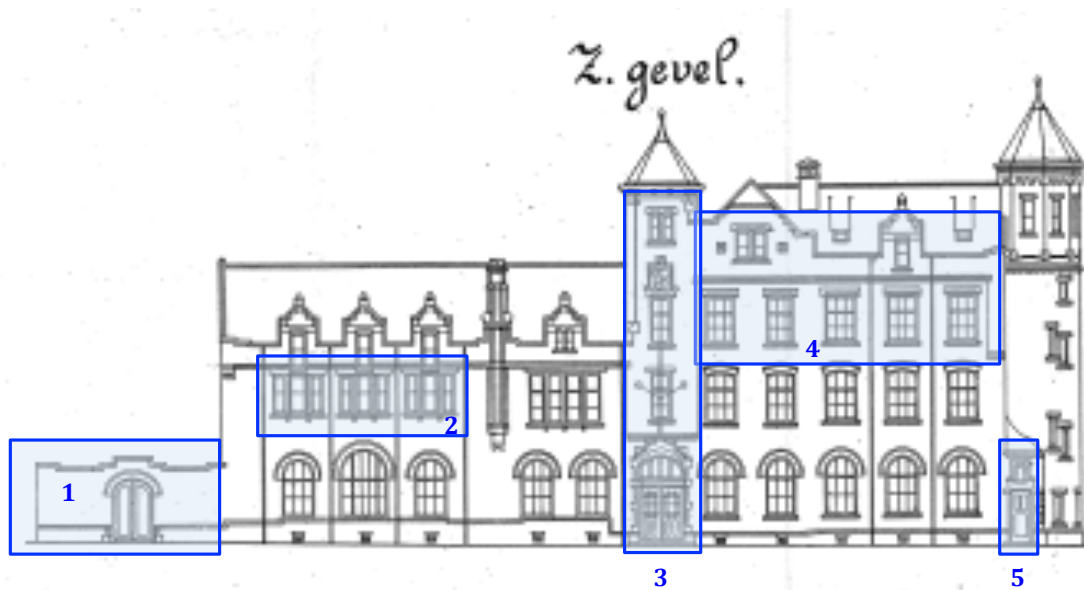
Afbeelding 29 (linksboven) Geveldeel aan het binnenterrein van de Duinstraat. De eerste bouwlaag is verborgen achter de recente poort.

Afbeelding 30 (rechtsboven) Geveldeel aan het binnenterrein van de Duinstraat.

Afbeelding 32 Gevel Poortgebouw, oorspronkelijke bouwtekening 1905 (gemeentearchief Den Haag)

Afbeelding 32 Gevel Duinstraat, oorspronkelijke bouwtekening 1905 (gemeentearchief Den Haag)

Afbeelding 33 Gevel binnenterrein Duinstraat, oorspronkelijke bouwtekening 1905 (gemeentearchief Den Haag)

3.1.2. Veranderingen aan de gevels

De functie van het gebouw en het wisselende gebruik van de verschillende ruimten heeft aan het exterieur zijn sporen nagelaten. Hoewel de wijzigingen het poortgebouw en de vleugel aan de Duinstraat beperkt zijn gebleven, heeft de modernisering van het politiebureau geleid tot het afbreken van een deel van het gebouw dat op het binnenterrein stond. Hiervoor in de plaats is in 2005 nieuwbouw gekomen.

Op afbeelding 31 tot en met 33 zijn de wijzigingen ten opzichte van de oorspronkelijke situatie gevisualiseerd.

Wijzigingen gevel poortgebouw ten opzichte van het oorspronkelijke ontwerp (gevel 31):

1. De oorspronkelijke deuren van de poort zijn verwijderd en vervangen door zware, beveiligde ijzeren hekwerken.
2. Zowel links als rechts van de raampartij op de tweede bouwlaag is een lichtarmatuur ingetekend op het beeld uit 1905. Het lijkt erop dat deze nooit zijn gerealiseerd. De afbeelding uit 1925 (afbeelding 9 van dit rapport) laat de armaturen niet zien.

Wijzigingen gevel Duinstraat ten opzichte van het oorspronkelijke ontwerp (afbeelding 32).

1. De oorspronkelijke entreepoort is gesloopt ten behoeve van een elektrische, beveiligde ijzeren entreepoort.
2. De bovenlichten van de middelste ramen van alle drie de sets zijn vervangen door een glazen klepraam zonder raamhout.
3. De entree heeft een nieuwe pui en voordeur. De ramen boven de entree zijn voorzien van nieuwe indelingen.
4. De ramen van de derde bouwlaag en de kapverdiepingen hebben een gewijzigde indeling gekregen.
5. De entree van de conciërgewoning is voorzien van een nieuwe, afwijkende voordeur.

Wijzigingen gevel Duinstraat ten opzichte van het oorspronkelijke ontwerp (afbeelding 33).

1. Van rechts naar links gezien is het eerste kozijn dichtgemetseld. De deur en het er naastgelegen raam zijn verwijderd en vervangen door nieuw metselwerk en gevelopeningen van glazen bouwstenen. De deur links hiervan is vervangen door een nieuwe pui met deur. Het laatste raam, geheel links is dichtgemetseld.

3.2. Interieur gebouw

Het gebouw is in 1905 op een dan nog leeg duinlandschap gebouwd. Dit heeft gevolgen voor de bouwhistorische verwachting van de elementen in het interieur. Deze dateren alle van 1905 of zijn zelfs jonger. Het politiebureau bood vooral plaats aan functionele ruimten en gaf onderdak aan de conciërge. In tegenstelling tot de brandweerkazerne zijn er geen andere dienstwoningen voor leidinggevend of technisch personeel in dit deel van het gebouw opgenomen.

Opvallend is dat het poortgebouw onderdeel was van de brandweerkazerne en niet van het politiebureau. De functies waarin in dit gebouwdeel was voorzien, waren gekoppeld aan de brandweer, zoals slaapzalen, een paardenstal en hooizolder en ruimte voor het stallen van de blusmaterialen.

Bijlage I geeft een overzicht van de oorspronkelijke indeling van de plattegrond. Achter de letters die nu aan de ruimten zijn toebedeeld en in de afbeeldingen 34, 50 en 59 zijn verbeeld, zijn de functies vermeld zoals in de oorspronkelijke bouwtekeningen is opgenomen.

Het gehele gebouw is voorzien van verlaagde systeemplafonds. Mogelijk bevinden zich onder deze plafonds resten van een historische plafonduwking.

3.2.1. Eerste bouwlaag / begane grond (afbeelding 34)

De eerste bouwlaag is ontsloten door middel van de voordeur aan Duinstraat 23. De conciërgewoning werd ontsloten via de entree bij de traptoren, Duinstraat 21.

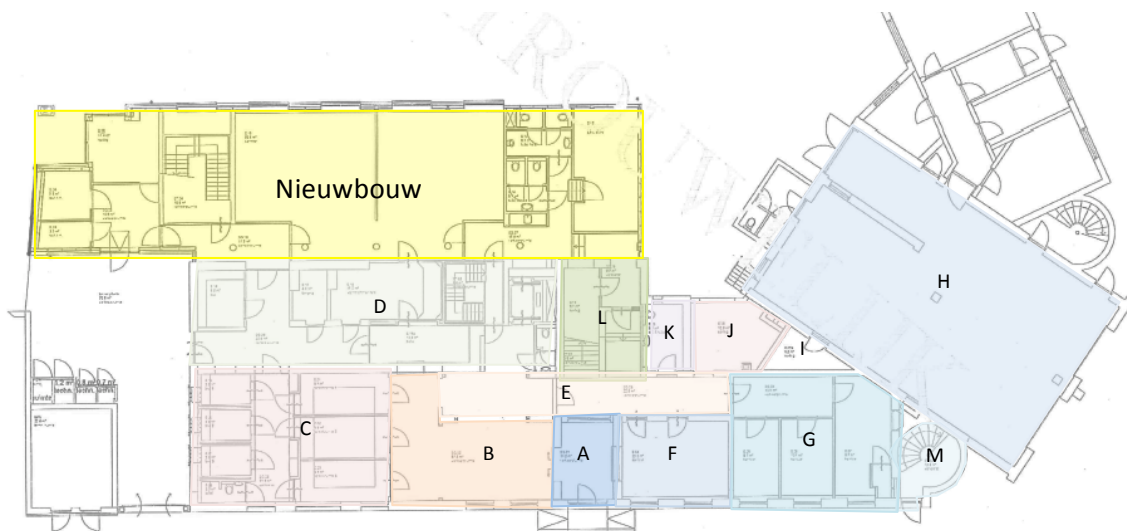
A: entreehal hoofdentree

In de entreehal zijn de wanden voorzien van de oorspronkelijke lambrisering. Deze bestaat uit liggende bruin geglaazuurde, aardewerk tegels, die in een kruisverband zijn gezet. De tegels staan op een gezoete, zwarte natuurstenen plint. In de wand die aan ruimte F (kamer conciërge) grenst, is een houten geprofileerd kozijn opgenomen. Deze is in een verdiepte getoogde nis gelegen, die aan de onderzijde is voorzien van een afgeschuinde dorpel van zwarte natuurstenen tegels. De indeling van het kozijn is niet meer oorspronkelijk.

Men verliet de entree oorspronkelijk aan de noordzijde (grenzend aan ruimte E, de hal) via twee klapdeuren. Het huidige kozijn met bovenlicht is naar verwachting een later wijziging (geen tekeningen van behouden). Wat een fraai gesneden middenstijl met driehoekige bekroning lijkt, is gemaakt van MDF en een gezaagde lat. Het bovenlicht heeft een verdeling met drie verticale roeden. In de twee buitenste raamdelen is kleurloos gehamerd glas geplaatst. Mogelijk is dit nog wel oorspronkelijk. De twee binnenste raamdelen zijn voorzien van recent glas (2005). De vloer is

voorzien van blauw tapijt. Onder dit tapijt kan nog oorspronkelijke vloerafwerking aanwezig zijn. Dit was nu niet te zien.

B: Ruimte voor de brigadiers en gedeeltelijk overlap met oorspronkelijk ruimte van de agentenwacht. In de huidige situatie is deze ruimte alleen te bereiken via een nieuwe doorbraak in de westmuur van de entreehal. De oorspronkelijke ruimte van de brigadiers is nu bijna onherkenbaar. Er is aan de noordzijde een grote doorbraak gemaakt in de muur naar de oude gang (ruimte E) en naar de voormalige ruimte van de agentenwacht (ruimte C) en overlapt deze ook gedeelte. Door behoud van de oorspronkelijke binnenmuren is de oude structuur van deze verschillende ruimten nog wel afleesbaar. De interieurafwerking is hier geheel verdwenen. De vloer is afgewerkt met een recente keramische tegel in een kleur die aansluit op het vloertegelwerk van de oude gang.

Afbeelding 34 Huidige indeling eerste bouwlaag. De nummers verwijzen naar de beschrijvingen van de ruimten.

C: Agentenwacht met afgesloten ruimte.

De oude agentenwacht is geheel verdwenen in de huidige plattegrond. In plaats hiervan zijn zes nieuwe ruimten gerealiseerd (verhoorkamers/ cellen) en een toilet. Van het oorspronkelijke interieur is niets bewaard gebleven.

D: Bergplaats voor brandstof, cachotten en een droogkamer.

De nieuwe ontvangstbalie van de politie is geplaatst in de gang langs de cachotten en deels op de plaats van de agentenwacht. Bij de nieuwbouw van het meest noordelijke deel van het gebouw (in afbeelding 34 met geel vlak aangegeven) is de gang richting dat gebouwdeel opgeheven. In plaats daarvan is een liftschacht aangebracht. De trap naar de kelder is vernieuwd en bij de voormalige bergplaats voor brandstof getrokken. Een nieuw deurkozijn met deur sluit de gang richting de voormalige cachotten en droogplaats af. Thans bevinden zich hier nieuwe kantoorruimten. Deze liggen aan de oude gangstructuur. Door de aanpassingen in de ruimte is deze slecht herkenbaar.

E: Deel van de gang.

Dit deel van de gang is binnen de ruimtelijke structuur van het gebouw nog goed herkenbaar. Niet alleen vanwege de structuur, maar ook vanwege de wandafwerking, die net als in de entreehal is voorzien bruin geglaazuurde aardewerk tegels. De vloer is afgewerkt met een keramische tegel. Deze is een klassiek patroon gelegd. Langs de muren liggen zwarte tegels. Het hart van de ruimte is gevuld met een beige tegel. Naar verwachting zijn deze tegels oorspronkelijk. In de brandweerkazerne zijn gelijke tegels in een gelijke kleurstelling en patroon aangetroffen in de gangen en trappenhuizen.

Afbeelding 35 Zicht vanuit de gang (E) naar de entreehal

Afbeelding 36 Gang gezien richting het oosten (ri. Ruimte H)

Afbeelding 37 Gang gezien richting westen (ri. C)

Afbeelding 38 detail lambrisering in de hoek van ruimte E/ B

Afbeelding 39 (Boven) Pui tussen entreehal en gang (bovenlicht)

Afbeelding 40 (Links) Gang met omlijsting van de deuren.

Afbeelding 41 (Onder) kozijn in nis tussen conciërgeruimte en entreehal

Afbeelding 42 Deurnissen in de ruimte T. De beide deuren waren oorspronkelijk van elkaar gescheiden door een muur.

Afbeelding 43 Centrale trap vanaf de hal gezien.

Afbeelding 44 Centrale trap vanaf het eerste bordes tussen de eerste en de tweede bouwlaag.

Afbeelding 45 Tegelvloer op de bordessen van de centrale trap. Voor de tweede traparm zijn twee tegels verkeerd teruggeplaatst, waardoor het patroon doorbroken is.

De deuren aan de gang zijn voorzien van een geprofileerd houten lijstwerk waarvan de staande delen boven de bovendorpel uitsteken.

F: Wachtkamer en ruimte voor conciërge. Deze twee kamers, die oorspronkelijk een gescheiden functie hadden, zijn nu samen getrokken tot een kantoorruimte. Aan de binnenzijde van de ruimte zijn de deuren geplaatst in verdiepte nissen met een getoogde bovenzijde. De hoeken van de nis zijn afgerond. Het kozijn in de wand tussen de entreehal en deze ruimte is ook in een getoogde nis met afgeronde hoeken geplaatst. Verder is er in deze ruimte geen historische afwerking aanwezig.

G: Ruimte voor de inspecteur van dienst. De ruimte die tegenwoordig uit een gang en drie kamers bestaat was oorspronkelijk het kantoor van de inspecteur van dienst. Alle interieurafwerking die naar deze oorspronkelijke functie verwijst is verdwenen. Alle wanden en deuren in deze ruimte zijn nieuw.

H: Remise en paardenstal.

Van de oude functies van een remise en paardenstal is tegenwoordig niets meer te zien. Op deze plek is nu slechts een doorgang naar het binnenterrein aanwezig. De ruimte heeft verder geen functie meer.

I: Voormalige trap.

In deze ruimte met een driehoekige vorm was in het oorspronkelijke ontwerp een trap opgenomen, die leidde naar de hooizolder op de tweede bouwlaag van het poortgebouw. Tegenwoordig is het een kast zonder verdere afwerking.

J: Mestput.

Deze ruimte is geheel nieuw gebouwd op de plek van de mestput. Hierin bevinden zich geen historische interieurafwerkingen.

K: Privaten.

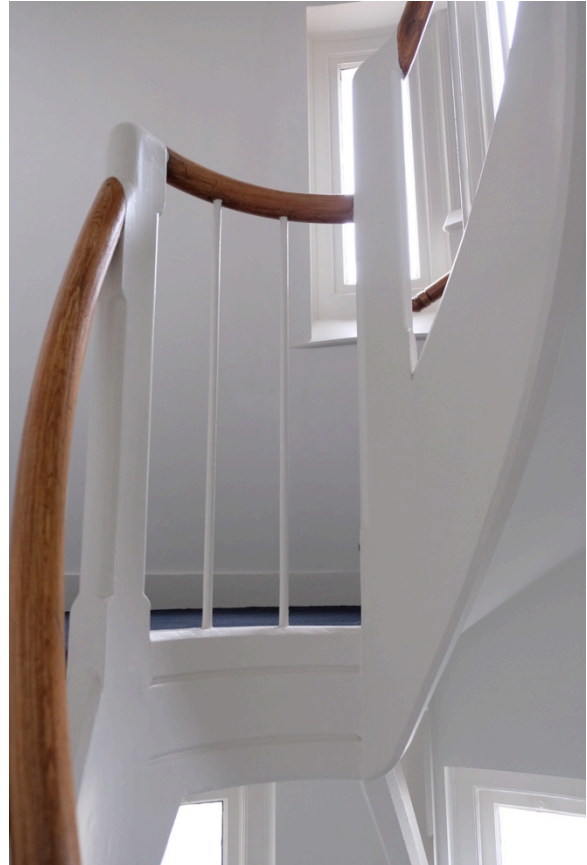
Ook in het oude ontwerp bevonden zich hier twee toiletten. Tegenwoordig is hier modern sanitair aanwezig.

L: Centrale trap.

De bordestrap van het politiebureau is in volle glorie behouden gebleven. De traptreden zijn voorzien van een grijs geschilderd materiaal met een grove structuur. Door de verflaag is de materiaalsoort slecht te beoordelen, maar vermoedelijk betreft het een met cement afgesmeerde steensoort. De wanden tussen de traparmen zijn opgemetseld en opengewerkt met twee grote boogvormige muuropeningen. De onderregel van de opening is getrapt afgewerkt. De lambrisering, die ook in de gang en de entreehal te zien is, is over de wanden van de trap doorgetrokken. De bruin geglaazuurde tegel is tevens gebruikt bij de afwerking van de bogen, in zowel de binnenzijde van de negge als langs de onder- en bovenrand. De bovenrand verspringt per drie treden zes tegellagen omhoog. Ter

Afbeelding 46 (linksboven) Aanzet van de Engelse trap op de eerste bouwlaag.

Afbeelding 47 (rechtsboven) Kuipstuk en balustrade van de trap ter plaatse van het eerste bordes.

Afbeelding 48 (onder) Korbelen die de trap ondersteunen.

Afbeelding 49 Kenmerkende 'slakkenhuis'-vorm in het hart van de Engelse trap.

plaatse van het bordes is de bovenrand getand. De onderregel van de boog is afgedekt met zwart natuursteen. Deze steensoort is ook gebruikt op de plaatsen waar de muur snel beschadigd raakt door het stoten, zoals de hoek van de muur tussen de twee traparmen.

De vloer van het bordes is belegd met gebakken terrastegels in de effen kleuren roodbruin, zwart en beige/geel. De tegels zijn in een diagonaal ruitpatroon gelegd, waarbij de zwarte tegel het lijnenwerk van een ruitpatroon vormt, de rode tegels het kruispunt van de zwarte lijnen markeren en de beige/gele tegel de ruimten ertussen opvult. Om dit patroon heen ligt een rand van een dunne zwarte, rode en een bredere beige/gele tegel. Voor de tweede traparm zijn een zwarte en beige/gele tegel omgewisseld,

waardoor het patroon daar niet doorloopt. Langs de muren van de traparmen zijn gedraaide, houten handlijsten op ijzeren steunen bevestigd.

M: Ingang conciërge.

Het trappenhuis van de conciërge is eveneens zeer gaaf behouden gebleven. Vanaf de entree tot aan de zolderverdieping is een houten Engelse trap aanwezig. De steile trap wordt per halve verdieping afgewisseld met een bordes. De trap wordt ondersteund door sierlijk gesneden korbelen. De gesneden trappaal heeft sobere afgeronde vormen. De kuipstukken zijn steil en vertonen een flinke draaiing. De eenvoudig gesneden balusters worden afgewisseld met twee (ter plaatse van de bordessen) a drie spijlen (ter plaatse van de stijgende delen). De wanden zijn glad gestuukt. Langs de wand is een gedraaide handlijst op ijzeren beugels aangebracht. De van oorsprong natuurstenen bekleding van de trap is voorzien van vloerbedekking. Oorspronkelijk was de trap geheel in blank hout uitgevoerd (zoals ook aan de zijde van de brandweervleugel). Tegenwoordig is deze wit geschilderd.

3.2.2. Tweede bouwlaag / eerste verdieping (afbeelding 50)

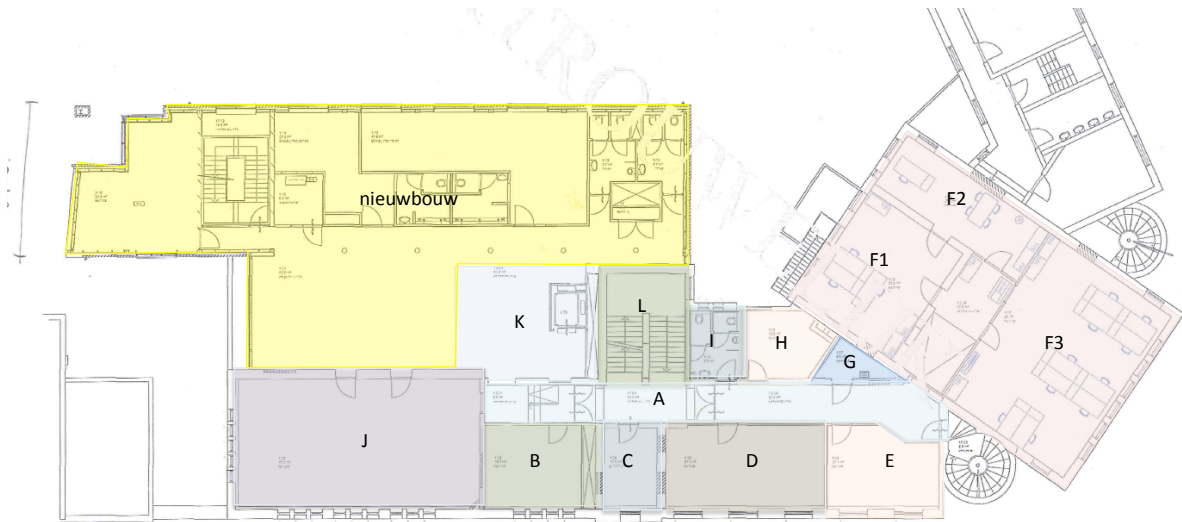
A: Gang.

De gang op de tweede bouwlaag is grotendeels voorzien van de lambrisering van bruin geglazuurde tegels. Ter plaatse van de ruimten D en I is een moderne tussenpui aangebracht. De wanden daarachter zijn deels opnieuw opgebouwd en daar is geen lambrisering meer aanwezig.

Om de ruimte J te bereiken moeten drie treden omhoog worden gegaan. De drie traptreden, die een gelijke afwerking hebben als die in het centrale trappenhuis, zijn nog steeds aanwezig. Als gevolg van dit niveauverschil, was er ook een niveauverschil tussen de twee ruimten (voormalige archiefkamer en arrestantenruimte) die nu binnen de grote zaal K en de nieuwbouw vallen. Het vloerniveau is opgehoogd naar het hoogste van de twee niveaus. In de gang is dit opgelost door in de deuropening, die het dicht bij het trappenhuis ligt en van oorsprong een langer vloerniveau had, een borstwering van natuursteen te maken aangevuld met een ijzeren balustrade tegen het doorvallen.

Aan weerszijden van het trappenhuis aan beide zijden van de gang zijn bij de verbouwing in 2005 pilasters van ca. 1m hoogte tegen de muur zijn geplaatst. Hier direct boven bevindt is een gepleisterde toog geplaatst.

In het deel waar de lambrisering zich bevindt, zijn de historische deuromlijstingen ook gehandhaafd. Het einde van het oostelijke deel van de gang, vlak bij de trap van de conciërge-ingang, is geheel nieuw gemaakt. Hier bevond zich oorspronkelijk het kantoor van de commissaris.

Afbeelding 50 Huidige indeling tweede bouwlaag. De nummers verwijzen naar de beschrijvingen van de ruimten.

B + C: Kantoor Inspecteur van speciale dienst en wachtkamer ordonnans.

Het voormalige kantoor is tegenwoordig in gebruik als opslag. Hier bevinden zich geen noemenswaardige interieurafwerkingen. De deur is wel voorzien van een nis met een getoogde bovenregel, zoals deze ook op de eerste bouwlaag te vinden zijn.

D + E: Samenvoeging van de kamer van de recherche en de commissaris

Deze ruimte is geheel nieuw samengesteld. Er zijn geen historische interieur afwerkingen aanwezig.

F: Hooizolder (F1), wasvertrek (F2) en slaapzaal brandweer (F3).

De tweede bouwlaag van het poortgebouw was oorspronkelijk niet te bereiken vanaf het politiebureau. De deur dit naar de gang leidt, is nieuw. Net als de gang in het poortgebouw zelf. Een belangrijk deel van deze bouwlaag was gereserveerd voor de gesloten hooizolder. Deze was alleen vanuit het inmiddels verdwenen trappenhuis (G) te bereiken. Er waren in de muren van deze ruimte geen gevelopeningen. In de huidige ruimte zijn geen aanwijzingen meer te vinden die verwijzen naar de historische functie.

De huidige gang en een deel van de ruimte daarachter (F2) hoorden allemaal bij de slaapzaal van de brandweer. Deze was ingedeeld met wandjes waarachter iedere brandweer zijn eigen slaapplek had. Deze indeling is verdwenen. De ruimte betreft nu een grote ruimte, zonder historische interieurafwerking. De wand tussen de gang en de ruimte F3 zijn bij de laatste verbouwing nieuw aangebracht.

Het voormalige wasvertrek is tegenwoordig ingericht als kantoor en opslag en is in zuidoostelijke richting uitgebreid. Alle historische sanitaire voorzieningen zijn verwijderd.

G: trappenhuis naar de hooizolder.

Dit trappenhuis heeft plaatsgemaakt voor een kast.

H: Oorspronkelijk niet bestaande ruimte.

Deze ruimte is ontstaan na het verwijderen van de mestput en het bouwen van een nieuw bouwdeel op de eerste en tweede bouwlaag. Logischerwijs is hier geen historische interieurafwerking aanwezig.

I: Sanitair (privaten).

Ook in het oude ontwerp bevonden zich hier twee toiletten. Tegenwoordig is hier modern sanitair aanwezig.

J. Aanmonstering.

Deze ruimte is één van de bijzonderste binnen het gebouw. De zaal was bedoeld voor de aanmonstering van zeelui bij aankomst in de haven. Vanwege de semi-openbare functie die hier aan was verbonden, is deze zaal zeer fraai uitgewerkt. De kapconstructie is geheel voorzien van houten beschot met een kraaldeel. De constructie wordt ondersteund door korte muurstijlen en sierlijk, maar eenvoudig gesneden korbelen. Het geheel wordt bij elkaar gehouden door aan rudimentaire julkbalkgebinten gemonteerde trekstangen. Het betreft een bijzondere kapconstructie. Hoewel deze bij grote gebouwen, zoals kerken, aan het einde van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw vaker is toegepast, is deze toch niet heel algemeen. Het beschot en de constructieve elementen van de kap zijn zachtgroen geschilderd. Nader kleuronderzoek zou meer informatie kunnen geven over de authenticiteit van deze kleurstelling.

Rond de deur is een nis met een getoogde bovenregel aanwezig. De overige muur- en vloerafwerking is niet meer aanwezig.

K: Archiefruimte en arrestantenruimte.

De beide ruimten zijn opgenomen in de nieuwbouw, die achter het politiebureau is gerealiseerd. Behalve de deurkozijnen is er niets van de oude interieurafwerking bewaard gebleven.

L: Centrale trap.

Het trappenhuis tussen de tweede en de derde bouwlaag is een voortzetting van het eronder gelegen trappenhuis. Het eerste deel van de muur tussen de eerste traparm en het bordes is op gelijke wijze behandeld als de onderliggende delen. Vanaf het bordes is de muur meer vormgegeven als een balustrade, waarbij er een trappaal op het bordeel is geplaatst, die qua vormgeving het karakter van een dukdalf heeft. Deze is geheel bekleed met zwart natuursteen. Een soortgelijk beëindiging van de trapmuur is eveneens te vinden op het niveau van de derde bouwlaag. Het bordes is net als op de verdieping lager verfraaid met een tegelvloer met een ruitpatroon. In het trappenhuis zijn aan weerszijden van de opening hoog in het muurvlak eenvoudige consoles opgenomen. Deze verwijzen mogelijk verwijzen naar een eerdere situatie waarbij er een toog boven deze consoles het trappenhuis begrensd. Het plafond ter plaatse van het trappenhuis lijkt ook te zijn verlaagd. Hierachter gaan wellicht meer aanwijzingen schuil over de functie van deze consoles.

3.2.3. Derde bouwlaag / tweede verdieping (afbeelding 59).

Deze bouwlaag was vooral bedoeld voor de conciërge, die in het politiebureau woonde.

A: Gang.

De gang op de derde bouwlaag heeft geen lambrisering meer. Mogelijk is dit vanwege de woonfunctie van deze bouwlaag nooit aanwezig geweest. Het lijstwerk rondom de deuren is aanzienlijk eenvoudiger dan bij de lager gelegen verdiepingen. Op de oorspronkelijke bouwtekening is te zien hoe het muurwerk diep de gang in steekt en uit dunne wanden bestaat. Waarschijnlijk zijn de huidige wanden al een keer vervangen.

B: Archief.

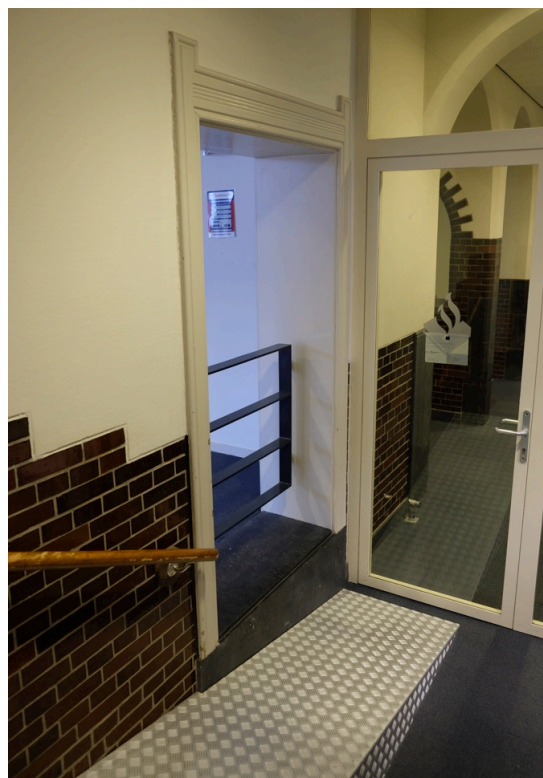
Deze kamer bevindt zich in de kap van de tweelaagse bebouwing aan de Duinstraat. Dit is duidelijk zichtbaar door de aanwezige blokkelen en karpoten van het verbeterde Hollandse spant. Verder zijn er geen historische details in deze kamer aanwezig.

C: Kamer van de conciërge.

In deze ruimte zijn geen historische interieurafwerkingen meer aanwezig.

Afbeelding 51 (links) gang op de eerste bouwlaag gezien richting het oosten. Direct in beeld de moderne pilasters met een erboven gelegen, gelijktijdig aangebrachte toog.

Afbeelding 52 (rechts) De westzijde van de gang ter plaatse van de verhoging. In beeld de aangepaste deuropening.

Afbeelding 53 (boven links) Plafond in de aanmonsteringszaal.

Afbeelding 54 (boven) Nieuwe gang op de tweede bouwlaag van de van het poortgebouw.

Afbeelding 55 (midden) De voormalige slaapzaal van de brandweer op de tweede bouwlaag van het poortgebouw.

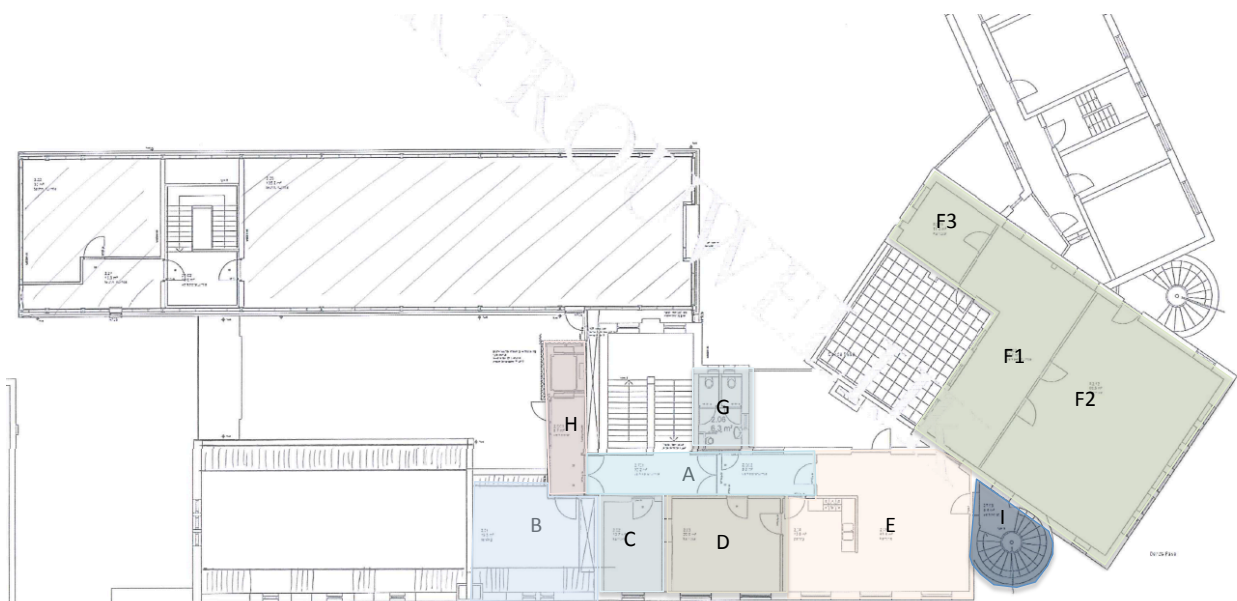
Afbeelding 56 (onder) Consoles in de trapopening op de derde bouwlaag.

Afbeelding 57 (links) Trap tussen tweede en derde bouwlaag

Afbeelding 58 (rechts) Trappaal op de derde bouwlaag

Afbeelding 59 Huidige indeling derde bouwlaag. De nummers verwijzen naar de beschrijvingen van de ruimten.

D: Kamer en Keuken van de conciërge.

Deze ruimte betreft een samenvoeging van twee voormalige ruimten, namelijk de keuken en een kamer van de conciërge. Tegen de oostwand van deze kamer (aan de zijde van ruimte E) was een rookkanaal met schouw aanwezig. Deze is geheel gesloopt. Er zijn geen historische interieuronderdelen meer aanwezig in deze kamer.

E: Kamers van de conciërge.

De ruimte bestaat uit een samenvoeging van drie voormalige kamers van de conciërge. Bij de samenvoeging zijn alle historische interieurafwerkingen verdwenen.

F: Slaapzaal (F1 en F2) en wasruimte (F1 en F3).

Ook op deze bouwlaag van het poortgebouw was een grote slaapzaal voor de brandweermannen aanwezig. De zaal was alleen bereikbaar vanuit de brandweervleugel. Naast het platte dak van de onderliggende bouwlaag was het wasvertrek gelegen. Door de nieuwe aangebrachte indeling, met twee kamers en een gang, zijn alle oude interieurafwerkingen verloren gegaan.

G: Privaten.

Ook in het oude ontwerp bevonden zich hier twee toiletten. Tegenwoordig is hier modern sanitair aanwezig.

H: Nieuw gebouwde ruimte.

Deze ruimte is bij de laatste verbouwing aangebouwd ten behoeve van de lift. Er zijn hier geen historische interieurafwerkingen aanwezig.

I: Ingang conciërge en kapverdieping.

De trap van de conciërge loopt vanaf de begane grond door naar de kapverdieping. Ter plaatse van de zolder wordt de trap beëindigd door een bordes met doorgang naar de kapverdieping. Deze wordt gemarkeerd door een smalle hoge doorgang met een rondboog. Via enkele traptreden en een deurkozijn met getoogde nis wordt de zolder betreden. Er zijn geen bouwtekeningen van de zolder aanwezig, waardoor niet bekend is wat de functie van de zolder was. De interieurafwerking van de zolder doet vermoeden dat de zolder wel als functionele ruimte in gebruik was. De wijze waarop verflagen abrupt ophouden, wijst erop dat de zolder eerder in verschillende ruimten onderverdeeld. Het kleurgebruik op de zolder varieert tussen rood en crèmewit. Verder zijn er in de rookkanalen kachelgaten aanwezig. Op verschillende plekken op de muren zijn restanten aanwezig van behang. Het meest duidelijk is dit te zien in het torenkamertje dat geheel achter aan de zolder te betreden is. Op de wand zijn meerdere lagen behang waarneembaar. Het eerste is een bruine met bloem-/plantmotieven in ton sur ton kleuren. Daarboven is een laag aangebracht in grijs met witte stippen en bloemboeketten. Deze lagen lijken te dateren uit het eerste helft van de 20^e eeuw. Een behangdeskundige zou uitsluitsel kunnen geven over de precieze datering. Het plafond van de torenkamer is voorzien van een gestuukt rietplafond. Een afwerking die ook wijst op het gebruik van de kamer.

Afbeelding 60 (links boven) Blokkeel en karpoot van het spant.

Afbeelding 61 (rechts boven) idem als afbeelding 60.

Afbeelding 62 (links onder) Zicht op de openslaande deuren naar het balkon van het politiebureau.

Afbeelding 63 (rechts onder) Gang F1 gezien richting ruimte E.

Afbeelding 64 (links boven) Overgang traptoren naar kap.

Afbeelding 65 (rechts boven) Overzicht zolderverdieping derde bouwlaag.

Afbeelding 66 (links) Daklicht met rode geschilderde wangen en plafond.

Afbeelding 67 (rechts boven) Behang in de torenkamer.

Afbeelding 68 (links boven) Rookkanaal met kachelopening en verfesten op de balken die verwijzen naar een kamerindeling.

Afbeelding 69 (onder) Hoekconstructie van de kap.

HOOFDSTUK 4 CONCLUSIE EN WAARDERING

4.1. Conclusie

Het gebouw werd in de periode tussen 1905 en 1909 opgericht op een destijds onbebouwd duin. Het gebouw neemt een markante en beeldbepalende positie in aan de rand van Scheveningen dorp. De ligging op de hoek van de Duinstraat en het Schipperplein, waarbij met name het huidige poortgebouw en de twee flankerende torens zich prominent manifesteren, zorgt ervoor dat het gebouw een landmark vormt als entree van de wijk. Voor de vleugels van het politiebureau en de voormalige brandweerkazerne is een rol weggelegd als begeleiding van de straatwanden aan de Duinstraat en het Schipperplein.

Bestudering van het gebouw maakt duidelijk dat de eerste twee bouwlagen van de als politiebureau ontworpen vleugel waren gericht op het functionele gebruik. De derde bouwlaag en de zolderverdieping aan de Duinstraat waren in gebruik als dienstwoning van de conciërge.

Hoe de afwerking van het interieur, naast de nog aanwezige lambrisering en tegels eruit zag, is niet meer te achterhalen omdat zowel enkele muren als bijna alle interieurafwerkingen zijn verwijderd. Het kleurenpalet zal beduidend donkerder zijn geweest dan het huidige.

4.2. Waardering

In de waardering wordt gekeken naar de verschillende aspecten van het gebouw. De externe kwaliteit van het gebouw wordt gewaardeerd op oorspronkelijkheid, ruimtelijke kwaliteit en afleesbaarheid van functie. De interne structuur van het gebouw wordt gewaardeerd op de mate van afleesbaarheid van de verschillende, oorspronkelijke functies die het gebouw heeft gehuisvest. Daarbij wordt ook gekeken naar authenticiteit en zeldzaamheid. Als laatste wordt het gebouw gewaardeerd op interieurafwerking. Ook hier wordt gekeken naar authenticiteit, relatie functie / afwerking en zeldzaamheid.

Er wordt uitgegaan van drie monumentwaarden:

1) **Hoge monumentwaarde (blauw)**: Deze waardering wordt gegeven aan de ruimtelijke structuur van het gebouw indien er sprake is van een hoge authenticiteit en de structuur tevens van belang is voor de afleesbaarheid van de oorspronkelijke functie / indeling van de betreffende ruimte of het gebouwdeel.

Van een hoge monumentwaarde binnen de interieurafwerking is sprake als de afwerking een hoge mate van authenticiteit heeft of het een zeldzame interieurafwerking betreft. De technische staat waarin de interieurafwerking verkeert, maakt onderdeel uit van de afwegingen.

2) **Positieve monumentwaarde (groen)**: Deze waardering wordt gegeven aan de ruimtelijke structuur van het gebouw indien er sprake is van een enige authenticiteit en de structuur tevens van belang is voor de afleesbaarheid van de oorspronkelijke functie / indeling van de betreffende ruimte of het gebouwdeel. Behoud van deze structurelementen zijn wenselijk, maar daar deze reeds in enige mate aangetast zijn of niet als zeldzaam beschouwd worden, is het mogelijk deze elementen aan te passen of te verwijderen.

Van een positieve monumentwaarde binnen de interieurafwerking is sprake als de afwerking een zekere mate van authenticiteit heeft of interessante historische interieurafwerking betreft (al dan niet in slechte staat).

3) **Indifferente monumentwaarde (geel)**: Deze waardering wordt gegeven aan de ruimtelijke structuur van het gebouw die ernstig is aangetast door verbouwing of geheel nieuw is. Deze structuren mogen aangepast of vervangen worden zonder verdere aandacht voor het bestaande deel.

Van een indifferente monumentwaarde binnen de interieurafwerking is sprake als de afwerking van recente datum is of ernstig is aangetast en geen zeldzaamheidswaarde bezit. De interieurafwerking kan dan vrij verwijderd en aangepast worden.

In de plattegronden worden deze waarden schematisch aangegeven met genoemde kleuren. De lijnen vormen daarbij de ruimtelijke structuur van het gebouw en de kruisen vertegenwoordigen de

interieurafwerking in de vorm van plafondafwerking, kapconstructie of wandafwerkingen. De aanwezige waarden zijn in de omschrijving van het gebouw nader benoemd.

4.2.1. Bouwmassa en afwerking exterieur

Het gebouw dat op een markante hoek ligt van Duinstraat en Schipperplein heeft in zijn geheel een hoge monumentwaarde als vroeg voorbeeld van een politiebureau met brandweerkazerne in overgangsarchitectuur. Deze waardering is door de rijksdienst beloond met de status van rijksmonument. Stedenbouwkundig wordt die waardering aangevuld als 'landmark' langs de rand van Scheveningen-dorp.

Er hebben zich sinds de bouw aan het exterieur van het poortgebouw en het politiebureau aan de Duinstraat slechts een beperkt aantal wijzigingen voorgedaan. Deze zijn ondergeschikt van aard en hebben betrekking op de wijziging van kozijnen en deuren. In de gevel aan het binnenterrein is meer gebeurd. Hier zijn kozijnen verwijderd.

De bouwmassa heeft een **hoge monumentwaarde** voor:

- Ruimtelijke opbouw van massa's met hoogteverschillen en verschillende torenelementen.
- Muren en dak
- Constructieve elementen van natuursteen, zoals de waterspuwers, de daklijst, de negstenen, aanzet- en sluitstenen.
- Kappen en spanten.
- Positie van gevelopeningen. Hierbij moet worden aangemerkt dat de gevel aan de binnenterreinzijde van de Duinstraat een **positieve monumentwaarde** heeft. Dit is het gevolg van de vele wijzigingen.

Voor de uitwerking van de gevels geldt een **hoge monumentwaarde** voor:

- Oorspronkelijke kozijnen en kozijnindelingen
- Ornamentiek in de gevels, zoals de metselwerkmozaïeken, natuurstenen ornamenten, e.d.

Een **indifferente waardering** geldt voor:

- De nieuwe puivullingen in de kozijnen van ramen en deuren en nieuwe deuren.

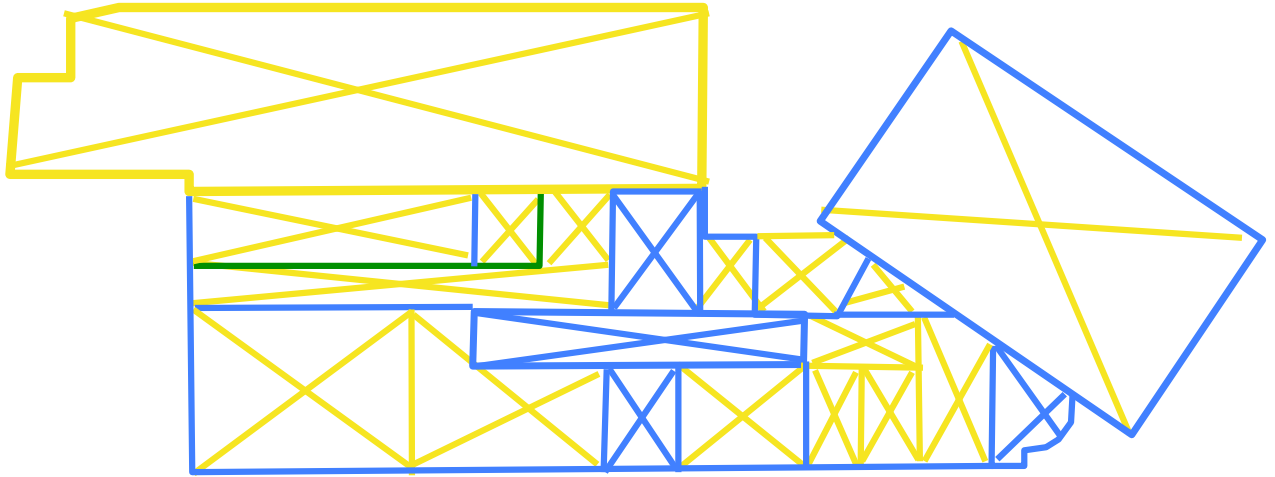
4.2.2. Inpandige ruimtelijke structuur

De hoofdstructuur van het interieur is nog grotendeels intact. Hoewel er sprake is van vele doorbraken in kantoren en in de gangen zijn hier wel voldoende muurdelen blijven staan, waardoor de ruimtelijke structuur nog herkenbaar is. Het geeft nog voldoende indruk van de historische, functionele inrichting van het politiebureau.

In de waarderingskaarten (afbeelding 70 t/m 73) zijn de waarderingskaarten van de structuurelementen en interieurafwerkingen per bouwlaag weergegeven.

Een **hoge monumentwaarde** geldt voor de volgende structuurelementen:

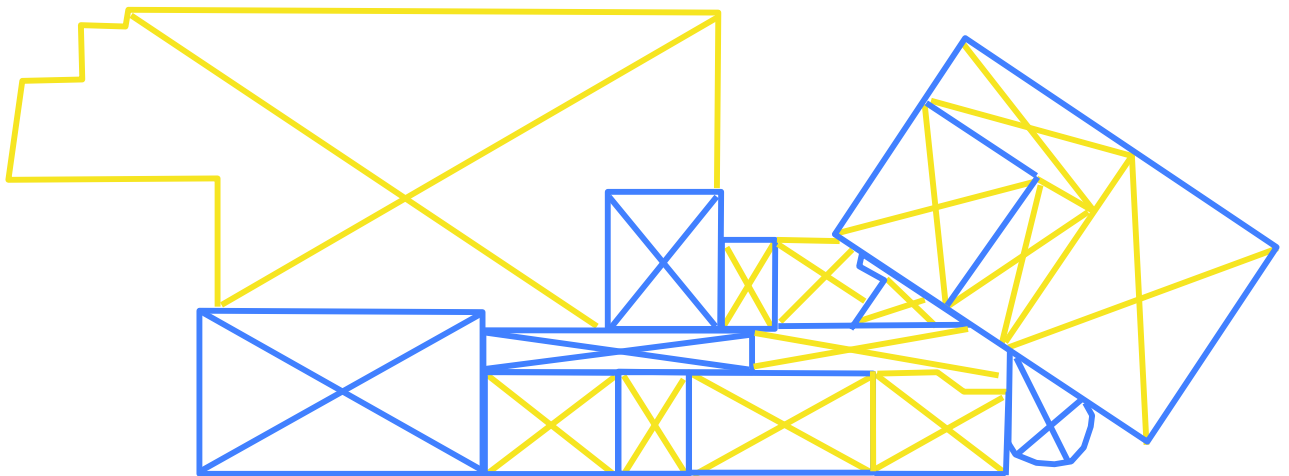
- Het muurwerk van de entreehal op de eerste bouwlaag
- De (restanten van het) muurwerk van de gang op de eerste en tweede bouwlaag en deels de derde bouwlaag
- De gehele centrale trap over alle bouwlagen
- Het muurwerk van de voormalige conciërgekamer
- Het muurwerk van diverse ruimten op de verschillende bouwlagen (zie waarderingskaarten), het trappenhuis naar de hooizolder en het muurwerk van de voormalige hooizolder zelf.
- De gehele traptoren van de conciërge-ingang

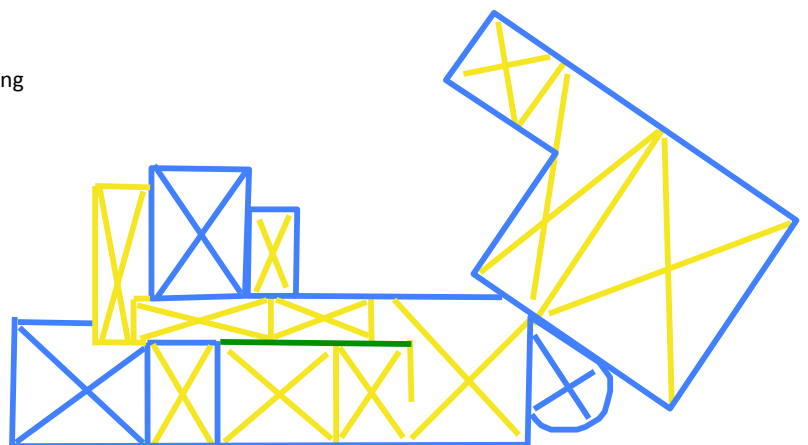
Afbeelding 70 Waarderingskaart begane grond

- Blauw – hoge monumentwaarde
- Groen – positieve monumentwaarde
- Geel – indifferente monumentwaarde

Afbeelding 71 Waarderingskaart eerste verdieping

Afbeelding 72 Waarderingskaart tweede verdieping

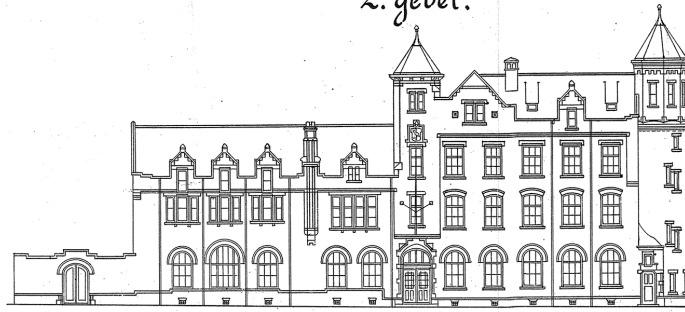
murenstructuur met een hoge monumentwaarde behoort tot de mogelijkheden, mits de doorbraken de hoofdstructuur niet verder aantasten. De nieuwe laag moet op die punten een ondergeschikte rol spelen. Hierbij wordt geadviseerd zo veel mogelijk de oude structuur en de historische gelaagdheid die daardoor ontstaat afleesbaar te houden of weer te versterken. Qua uitwerking kan daarbij gekozen worden voor contrast, zoals nu reeds is gebeurd.

Met betrekking tot de interieurafwerking van de ruimten zou ook zo veel mogelijk gestreefd moeten worden naar behoud van oorspronkelijke afwerking. Wanneer een afwerking slechts een deel van de ruimte beslaat, is een onderzoek wenselijk naar de mogelijkheden een gedeeltelijk behoud na te streven. Dit kan juist ondersteunend zijn aan de beleving van de historische gelaagdheid binnen het gebouw en de afleesbaarheid van de oorspronkelijke structuur. Een hoge monumentwaarde betekent, in dit geval, ook niet dat aanpassing van de kleurstelling van het verfwerk niet mogelijk is. Wel wordt geadviseerd om de oude kleurlagen waar mogelijk te behouden onder de nieuwe lagen. Zo kan er later altijd nog nader onderzoek uitgevoerd worden naar het oorspronkelijke interieur.

Een positieve monumentwaarde biedt meer ruimte om nieuwe lagen aan te brengen zowel in de ruimtelijke structuur als in de interieurafwerking. Behoud wordt niet gezien als een noodzaak, wel als een wens omdat het gebouw daarmee afleesbaar blijft.

BIJLAGE I
OORSPRONKELIJKE BOUWTEKENINGEN

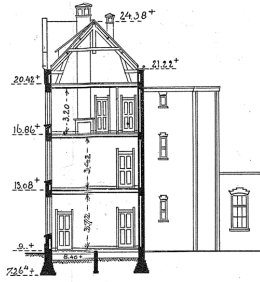
Z. gevel.

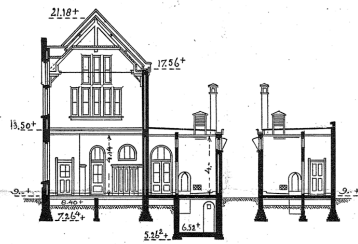
W. gevel.

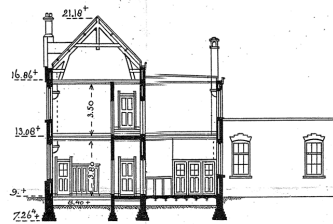
Doorsnede E.F.

Doorsnede A.B.

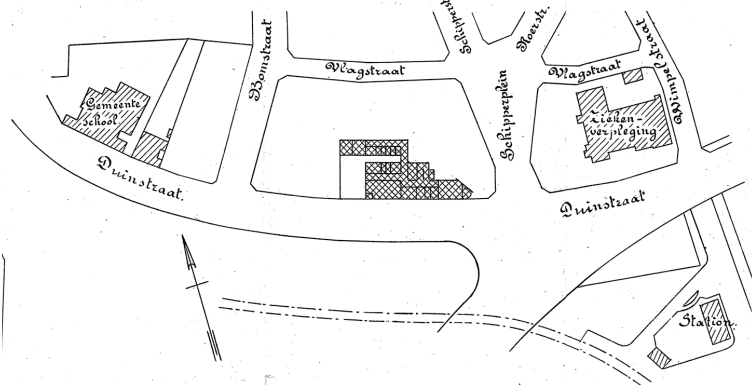

Doorsnede C.D.

05884 +++ A0
 1 2 3 9
 0014 1-1 00-00-0000 04
 #282515*

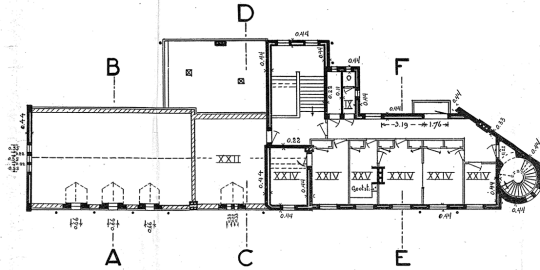
Situatie, schaal 1:1000.

Schaal 1:200, 5 m. N. per Meter,
 de maten zijn uitgedrukt in Meters,
 de peilen betrekkelijk D.P.

Gemeentewerken van 's-Gravenhage.
 Dienst 1905.
 Bestek N° 55.

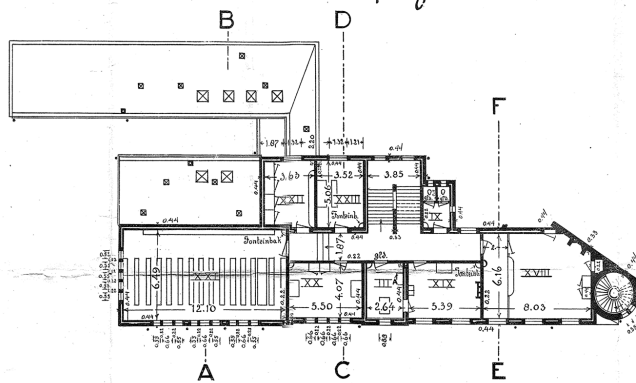
2de Verdieping.

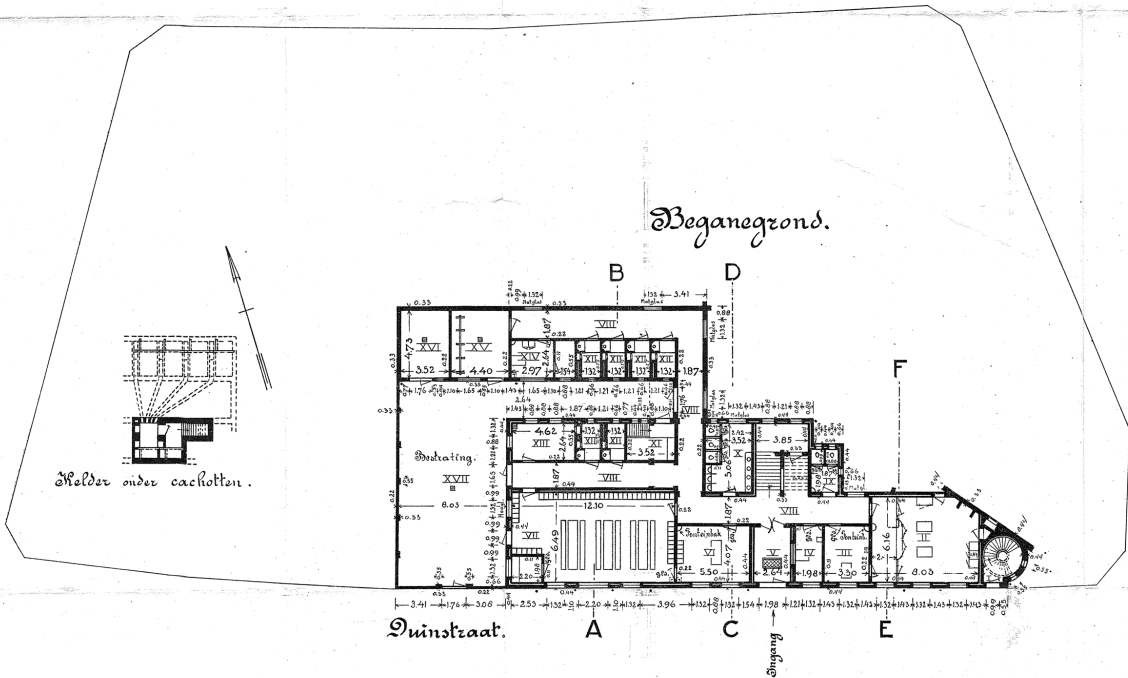
Doelichting

- II Ingang concierge.
- III Inspecteur van dienst.
- III Wachtkamer.
- III Wachtkamer - odonnano.
- IV Concierge.
- V Hoofdingang.
- VI Bergadier.
- VII Agentenwacht met afgesloten ruimte.
- VIII Gang.
- IX Stivalen.
- X Waschvertrek met privaten en uicino's.
- XI Bergplaats v. brandst. met helderingang.
- XII Cachotten.
- XIII Droogkamer.
- XIV Dokter.
- XV Bijwiel en bergplaats.
- XVI Bergplaats brandst.
- XVII Open plaats.
- XVIII Commissaris.
- XIX Meschotels.
- XX Inspecteur van speciale dienst.
- XXI Aanwoning.
- XXII Wachtst.
- XXIII Streekanten.
- XXIV Kamers.
- XXV Stieven } Concierge

1ste Verdieping.

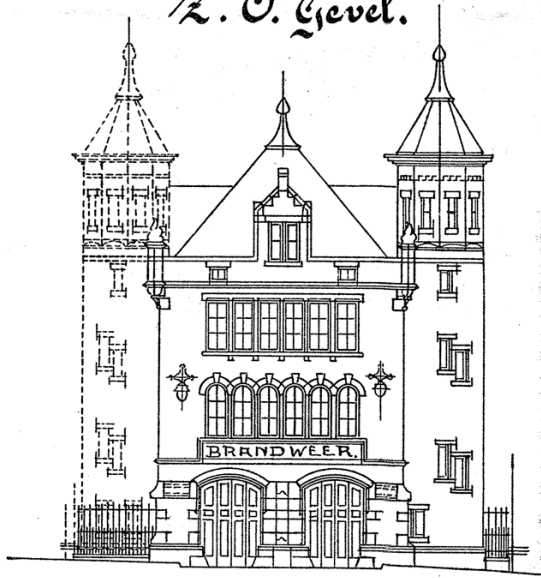

Begane grond.

Dienst 1908.
Bestek N° 31.

Z. O. Gevel.

Dienst 1908.
Bestek N° 31.

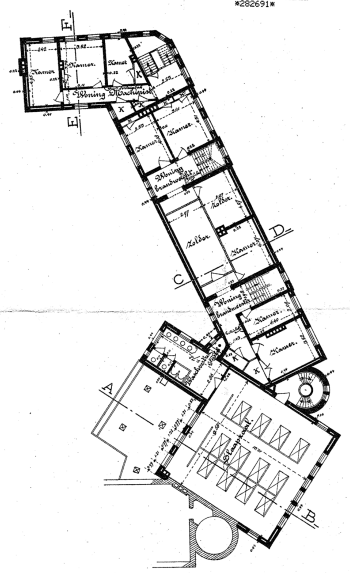
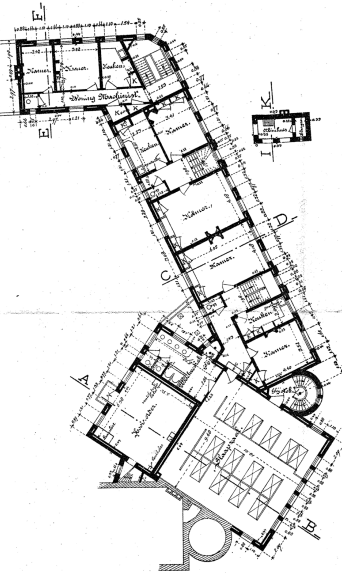
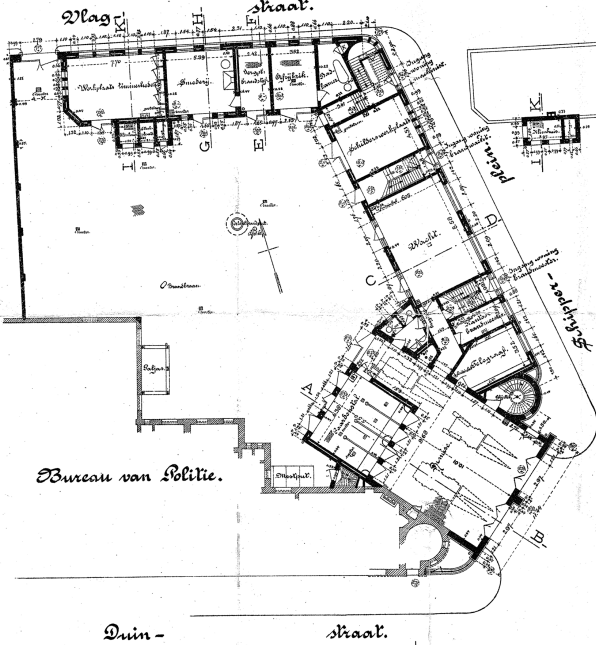
Brandweerkazerne te Scheveningen.

Blad I.

Begane-grond.

1ste Verdieping.

2de Verdieping.

05884 +++ A2
1 9
0068 1-1 00-00-0000 D4
282691

Legende:
--- Bestaan. grond
--- Nieuw te bouwen
--- Muren te maken

Schaal 1:200, 5 m. M. per Meter;
de maten zijn uitgedrukt in Meters,
de peilen betrekkelijk D. P.

Architectuur van den Staat

BIJLAGE II
REDENGEVENDE OMSCHRIJVING RIJKSDIENST VOOR CULTUREEL ERFGOED

Monumentnummer*: 452748

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 april 1993
Kadaster deel/nr: 10451/41

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*		
's-Gravenhage		's-Gravenhage		Zuid-Holland		
Straat*	Nr*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Schipperplein	2		2584 VZ	's-Gravenhage		Scheveningen
Schipperplein	4		2584 VZ	's-Gravenhage		Scheveningen
Schipperplein	3		2584 VZ	's-Gravenhage		Scheveningen
Schipperplein	5		2584 VZ	's-Gravenhage		Scheveningen
Duinstraat	21	A	2584 AV	's-Gravenhage		Scheveningen
Duinstraat	23	A	2584 AV	's-Gravenhage		Scheveningen
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kad. object*	Appartement	Grondperceel		
'S-GRAVENHAGE AH	AH	3931				
'S-GRAVENHAGE AH	AH	3932				

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding.

Bouwblok bestaande uit brandweerkazerne annex politiebureau, daterend uit 1905-1909, gebouwd op complexe plattegrond door A.A. Schadee in overgangsarchitectuur. De brandweerkazerne en het politiebureau bestaan in totaal uit drie vleugels en liggen op een stompe hoek op een punt waar het Schipperplein uitkomt op de Duinstraat.

Omschrijving.

Brandweerkazerne annex politiebureau bestaande uit drie bouwlagen en zolderverdieping onder een omgaand met pannen gedekt zadeldak vormgegeven in overgangsstijl met motieven uit de neostijlen, Art Nouveau en Berlagiaanse trekken. Het bouwblok is in baksteen opgetrokken met natuurstenen onderdelen op constructief belangrijke plaatsen, zoals vensterlateien, waterlijsten en -spuwers, neg- en hoekblokken, alsmede omlijstingen van

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

dakkapellen en puntgevels. De hoekpartij die het bouwblok accentueert, bevat een dubbele, getoogde inrijpoort, een reeks gekoppelde houten zesruits- rondboogvensters in de eerste en een eveneens gekoppelde serie rechthoekige houten zesruitsvensters onder een doorlopende latei in de tweede verdieping. Een pannentdak haaks op het zadeldak bekroont deze hoekpartij. In het midden is een gemetselde dakkapel met een puntgevel en twee houten tweeruitsvensters. De hoekpartij wordt door twee traptorens geflankeerd. Deze zijn tot de zolderverdieping rond; de topgeleding is veelhoekig en heeft als bekroning korte spitsen. Langs de Duinstraat en het Schipperplein sluiten op de hoekpartij twee langgerekte vleugels aan. Deze bezitten variërende hoogten en diverse venstertypen en worden verlevendigd door boven het dak uitrijzende torenvormige bouwelementen, puntgevels en gemetselde dakkapellen.

Bij Duinstraat 23-23a bevindt zich een uitkragende gemetselde sierschoorsteen. In de vleugel langs de Duinstraat nr. 21-23 bevinden zich twee ingangen met in hardsteen gedetailleerde omlijstingen. Decoratieve sculptuur is slechts sporadisch aangebracht, onder meer in de vorm van toortsmotieven op de hoeken van de centrale partij en in het torenvormig uitgebouwde middendeel van Duinstraat 23, waar het gemeentewapen prijkt boven het venster van de tweede verdieping.

Waardering.

Bouwblok architectuurhistorisch van belang als representatief voorbeeld van een gemeentelijk overheidsgebouw in overgangsarchitectuur waarbij motieven uit de neostijlen, de Art Nouveau en van H.P. Berlage toegepast zijn. Typologisch is het bouwblok van betekenis als zeldzaam en goed bewaard voorbeeld van een brandweerkazerne annex politiebureau. Het vertegenwoordigt tevens een ensemblewaarde op een stedenbouwkundig belangrijk kruispunt van de Duinstraat en het Schippersplein.

Hoofdcategorie

Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen

Subcategorie

Overheidsgebouw

Functie

Brandweerkazerne

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

Pagina:

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Datum van downloaden 23 januari 2019

BRONNENOVERZICHT

- Haags Gemeente Archief, via archieven.nl/nl/zoeken?miview=inv2&mivast=0&mizig=210&miadt=59&micode=0432-01&milang=nl#inv3t1
- Haags gemeente archief, beeldbank
- politieacademie.nl/thema/Politiegeschiedenis/canonpolitiegeschiedenis/Pages/4Gerechtsdienarenenveldwachters.aspx
- pitveiligheid.nl, verschillende delen van de website met betrekking tot de geschiedenis van de politie.
- Beeldbank Rijksdienst voor cultureel erfgoed
- Topotijdreis.nl
- GoogleMaps

- Bot, P. (2007), *Vademecum van historische bouwmaterialen, installaties en infrastructuur*.
- Haslinghuis, E.J. (1997), *Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek der westerse architectuurgeschiedenis*.
- Meershoek, A.J.J. (2007), *De gemeentepolitie in een veranderende samenleving. De geschiedenis van de Nederlandse politie*, Amsterdam